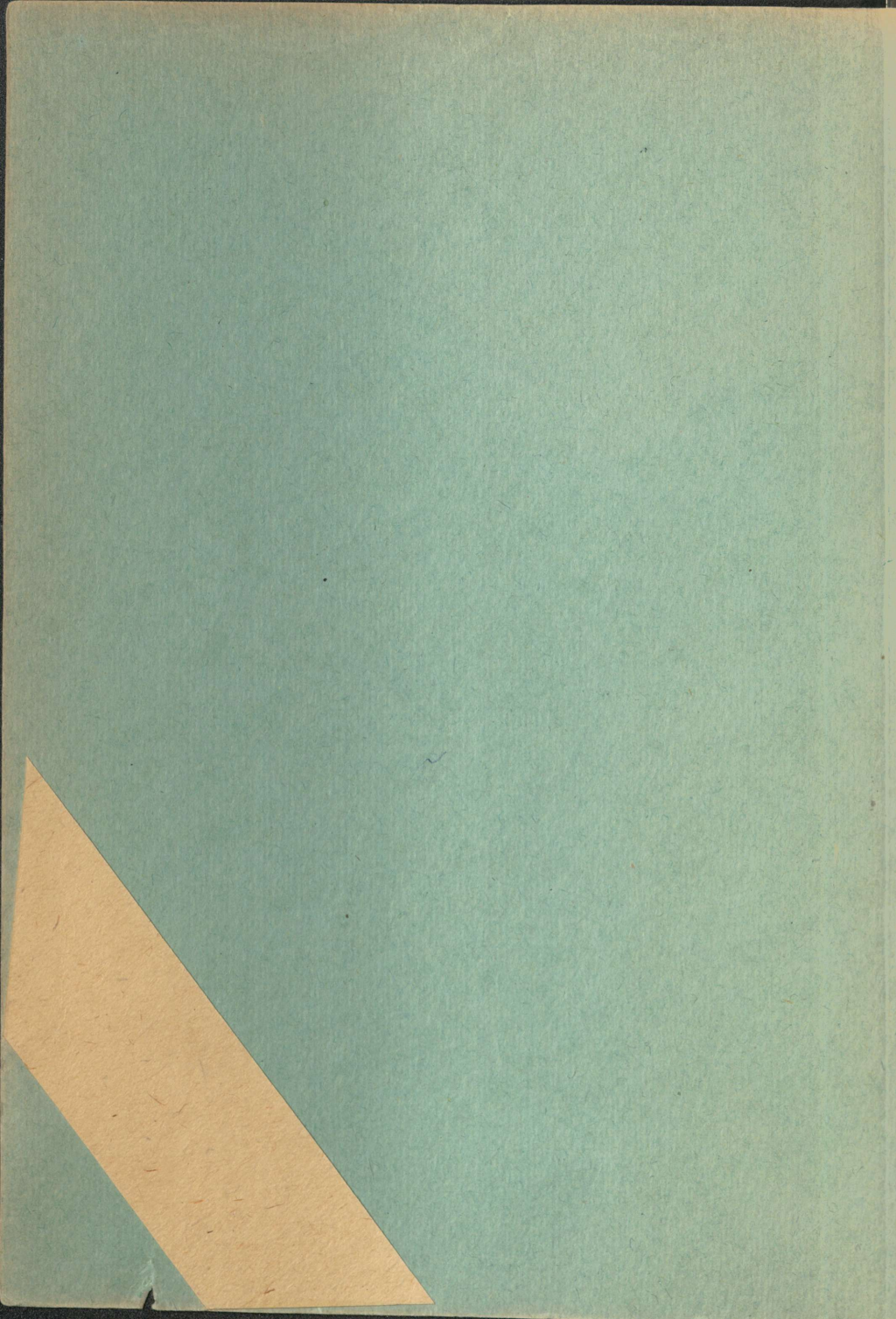

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

DOTS. *V. Ritzlaid*

Töökaitse
SEADUSANDLUS

TARTU 1964

A-25698_{III}

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Dotsent V. Ritslaid

TÖÖKAITSE SEADUSANDLUS

Tartu 1964

e

2

81153

E e s s õ n a .

Töökaitse on Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidus lahutamatu iga liiki füüsilisest ja vaimsest tööst. Meie konstitutsioon tagab igale NSV Liidu kodanikule õiguse tööle, mis tähendab kodaniku õigust tööle tervislikes ja ohutuis tingimustes.

Tööks tervislike ja elule ohutute ning kõrget töövõimet tagavate tingimuste ja teguritega tegeleb meil töökaitse teaduslik distsipliin. Ta hõlmab töökaitse seadusandluse, töötervishoiu ning ohutustehnika¹ küsimused.

Töökaitse seadusandlus hõlmab töökeskkondades töötajate tervise ning elu kaitset tagavad seadusandlikud abinõud ja kontrolli korraldamise töökaitsealaste õiguslike sätete täitmise üle.

Töötervishoid hõlmab üld- ja kutsehaigustest ning töövigastustest hoidumise endogeensete ja eksogeensete vahendite uurimise ning rakendamise ja meditsiinilise abi korraldamise küsimused.

Ohutustehnika hõlmab tööõnnetuste vältimiseks rakendatavaid meetodeid ja vahendeid.

Töökaitse on tihedalt seotud ühelt poolt õigusteadusliku distsipliini - tööseadusandlusega ja teiselt poolt meditsiinilise distsipliini - hügieeniga; samuti arenevate tea-

¹ Sünonüümidena on kasutusel ka väljendid: "õiguslik töökaitse", "tööhügieen" ja "tehniline töökaitse".

dusharude - tootmispsühholoogia, töökultuuri ja tootmises-
teetika ning paljude teiste distsipliinidega.

Nõukogude töökaitsekorralduse aluseks on meie sotsia-
listliku korra põhitingimused - ekspuuteerimisest vaba töö
ja tootmisvahendite ühiskondlik omandus. Sellel baasil on
toimunud NSV Liidus töökaitse areng koos kogu rahvamajandu-
se arenguga alates vahetult pärast Suurt Sotsialistlikku
Oktoobrirevolutsiooni, mil kehtestati ka töökaitsealased
õigusnormid ja sätted.

Praeguse, sotsialismilt kommunismile ülemineku etapi
ülesanded töökaitse alal selguvad Nõukogude Liidu Kommunist-
liku Partei programmist, milles märgitakse, et: "Kõigis et-
tevõtetes võetakse kasutusele ajakohased ohutustehnika va-
hendid ja luuakse sellised sanitaar-hügieenilised tingimu-
sed, mis teevad lõpu töövigastustele ja kutsuhaigustele"
(6, lk. 88)¹ ning "Viiakse ellu ulatuslike abinõude prog-
ramm, mille eesmärgiks on vältida ja resolutselt vähendada
haigusi, likvideerida massilised nakkushaigused, pikendada
eluiga" (6, lk. 89).

Nende ülesannete elluviimine lasub meil ettevõtete ja
asutuste administratiiv- ja insenerilis-tehniliste töötaja-
te õlgadel. Administratsiooni tegevust sellel alal kontrol-
livad meie ametiühingute töökaitseorganid ja prokuratuurri-
organid ning vastavad riiklikud inspeksioonid.

Arvestades asjaolu, et nende ülesannete elluviimine
oleneb kaadri kvalifikatsioonist ja teadlikkusest inimese
heaolu eest võitlemisel, on NSV Liidu kõrgemates õppeasutus-
tes hakatud õpetama töökaitset ja ohutustehnikat. NSV Liidu
Ministrite Nõukogu ja Üleliidulise Ametiühingute Kesknõuko-
gu määruses 27. jaanuarist 1962. aastast ja Eesti NSV Ameti-
ühingute Nõukogu 1962. a. III pleenumi otsuses 2. oktoobrist
1962. a. on ette nähtud kõrgemates ja kesk-erihariduslik
koolides tööseadusandluse aluste õpetamine.

¹ Viited kirjandusele antakse sulgudes märkides ära
teose järjekorranumbri kirjanduse loetelus (lk. 82) ja le-
hekülje numbril.

Käesolev brošüür on koostatud ülalnimetatud õppeaine
t ö ö k a i t s e s e a d u s a n d l u s e o s a k o h t a .

Brošüür koosneb neljast osast: 1) töökaitse üldküsi-
mused, 2) töökaitse seadusandlus, 3) töökaitse järelevalve
korraldus ja 4) vastutus töökaitse eeskirjade rikkumise
juhtudel.

Käsikirja läbilugemise ja nõuannete eest avaldan tänu
Tartu Riikliku Ülikooli õppejõule dotsent J. Mällile. Üht-
lasi avaldan tänu töö retsensentidele Tallinna Polütehni-
se Instituudi õppejõule dotsent E. Kikerpillile ja TRÜ va-
nemõpetajale H. Siigurile.

TÖÖKAITSE ÜLDKÜSIMUSED.

I. Administratsiooni ja ametiühingu osa ja ülesanded töökaitstes.

Ettevõtete ja asutuste¹ administratsiooni ülesandeks on tagada töölistele ja teenistujatele ohutud töötamistingimused. Administratsioon peab rakendama vajalikud abinõud tööõnnetuste ja haigestumiste vältimiseks (Töö K § 139; 14, lk. 271). NSV Liidu MN² Riikliku Töö- ja Töötasude Komitee poolt koostöös ÜAÜKN-iga 12. jaanuarist 1957. a. kehtestatud ettevõtete ja asutuste töötajate töö sisekorra tüüpeeskirjades (8, lk. 18) on fikseeritud administratsioonile töökaitse alal kehtestatud normide ja eeskirjade täitmise nõue.

Administratsioon on ühtlasi kohustatud rakendama abinõusid töötajate elu ja tervist ohustavate tingimuste kiireks likvideerimiseks ka siis, kui need ei ole ette nähtud kehtivates ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirjades (Töö K § 149).

Uute seadmete, masinate, aparaatide ülesseadmisel lastub vastutus nende ohutu eksploateerimise eest täielikult administratsioonil. Seejuures uute seadmete konstruktiivsete kaitsete ja hoiatusvahendite mittevastavus ei vabasta ad-

¹ Käesolevas töös mõeldakse ettevõtete ja asutuste all tööstus-, transpordi- ja ehitusettevõtteid; sovhoose, kolhoose, riiklikke ja administratiivvasutusi, teadusliku uurimistöe ja õppeasutusi; ravi- ja raviprofülaktika jt. asutusi ning tööstuslikke, kooperatiivseid, ühiskondlikke jt. organisatsioone.

² Lühendeid vt. lk. 84.

ministratsiooni kohustusest asetada juurde vajalikud täiendavad kaitse- ja hoiatusvahendid.

Administratsioonil tuleb kasutusele võtta ka ulatuslik abinõude süsteem tervist kahjustavate töötingimuste vältimiseks, likvideerimiseks ja vähendamiseks. Ta peab varustama töötajad ettenähtud korras erirõivaste ja individuaalkaitsevarustusega, eripiima ja neutraliseerivate vahenditega; kuumades keskkonnatingimustes (valutöödel, sepikodades jm.) erijoogiveega. Administratsiooni ülesandeks on raskuste kandmise ja teisaldamise organiseerimisel tööseadusandluses kindlaks määratud veoste raskuste ülemmääradest ja teistest nõuetest kinnipidamise kindlustamine; töötajatele ettenähtud meditsiiniliste läbivaatuste korraldamine, tööseadusandluses kindlaks määratud tööpäeva normaalse ajarežiimi tagamine jne.

Administratsiooni tähtsaks ülesandeks on töötajatele kõigi töökaitsealaste seaduste, normide ja eeskirjade teatavaks tegemine (Töö K § 145).

Ettevõtetes ja asutustes ohutustehnika ja töötervishoiu olukorra eest vastutavad direktor (juhataja) ja peainsener või tema funktsioone täitev töötaja (tehniline juhataja või teised), kua juures viimasel lasub töökaitseala operatiivne juhtimine. Allüksustes ja eri tööloikudes lasub vastutus ohutustehnika ja töötervishoiu alal vastavate osakondade, tsehhide, töökodade, kateedrite jne. juhatajatel ning tööde juhatajatel - peamehhaanikutel ja peaenergeetikutel, tsehhi mehhaanikutel, meistritel, majandusülematel jne. NSV Liidu MN määruses 20. septembrist 1955. a., milles käsitletakse meistrite ja tootmisüksuste juhatajate osatähtsuse tõstmist, rõhutatakse nende põhiülesandena otsese tootmistöö kõrval ohutustehnika ja töötervishoiu tagamist.

Administratiiv-tehnilise personali poolset töökaitseabinõude täitmist jälgib juhtkond koosseisulise töötaja - ohutustehnika inseneri kaudu; suurtes ettevõtetes aga organiseeritakse selleks ohutustehnika või töökaitse bürood või osakonnad. Ohutustehnika insener töötab peainseneri alluvuses. Ohutustehnika inseneri töökoha peab komplekteerima vas-

tava kompetentse isikuga, kusjuures administratsioon peab arvestama ametiühingu käitis- või kohaliku komitee (edaspidi kohalik komitee)¹ seisukohta.

Ohutustehnika inseneri ülesandeks ettevõtetes või asutustes on: a) töökaitse seadusandluse ja ohutustehnika ning töötervishoiu eeskirjade täitmise juhtimine kogu ettevõtte või asutuse ulatuses, b) juhtkonna korraldusel uute töötajate sissejuhatav instrueerimine ohutustehnika ja töötervishoiu alal ning eriti ohtlikel töödel töötajatele ohutustehnika-alaste kursuste organiseerimine, c) töökaitse olukorra jälgimine ja traumatismi põhjuste selgitamine ettevõtte või asutuse kõigis osakondades, tsehhides, töökohtades, garaažides jne. ning administratiiv-tehnilise personali konsulteerimine töökaitse küsimustes, d) töökaitsealase dokumentatsiooni - töökaitsekokkuleppe ja kollektiivlepingu, ohtlike tehnoloogiliste protsesside ohutustehnika erieeskirjade jne. ettevalmistamise korraldamine ja nende kooskõlastamine, tööõnnetusaktidesse märgitud töökaitseabinõude täitmise kontrollimine; e) töökaitsealaste aruannete, s.o. töökaitsekokkuleppe täitmise aruande, tööõnnetuste aruande jne. koostamine; f) töökaitseorganite - ametiühingute nõukogu tehnilise inspektori, sanitaarinspektori, Riikliku Tehnilise ja Määratulevalve Inspektsiooni ettekirjutuste täitmise arvestus jne.

Ühtset ohutustehnika inseneri õiguste põhimäärust kõigi NSV Liidu ettevõtete ja asutuste kohta ei ole kehtestatud; küll aga on need kehtestatud eri ametkondades.² Nendes on tema õigustena ette nähtud: a) teha allüksuste (tootmisliikude) administratsioonile ettekirjutusi ohutustehnika-alaste puuduste likvideerimiseks; b) anda nõusolek uute seadmete, masinate ja aparaatide eksploatatsiooni andmiseks;

¹ NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi poolt 15. juulist 1958. a. kinnitatud "Ametiühingu käitis- ja kohaliku komitee õiguste põhimäärus", § 14. (1, lk. 53).

² Eesti NSV RMN poolt on ohutustehnika inseneri ülesanded kindlaks määratud RMN määrusega 5. juunist 1958. a., nr. 126.

c) panna seisma töö teatud seadmeil ja tööloikudes, kui esi-
neb oht töötajate elule ja tervisele; d) jälgida tööõnnetus-
aktide õiget ja õigeaegset vormistamist; e) teha juhtiva-
tele töötajatele ettepanekuid töökaitsenormide rikkumises
süüdi olevate isikute vastutusele võtmiseks või preemiast il-
majätmiseks jne.

Ohutustehnika insener täidab oma ülesandeid tihedas
koostöös ametiühingu kohaliku komitee töökaitsekomisjoniga.

Ettevõtte peamehhaaniku ja allüksuste mehhaanikute või
peaenergeetikute ülesannetesse töökaitse alal kuulub sead-
mete, sealhulgas ka jõumajanduse seadmete montaaži- ja de-
montaažitöödel ning ekspluateerimisel kõigi ohutustehnika
ja töötervishoiu nõuete tagamine, surve all töötavate sead-
mete - aurukatelde, aurumahutite, balloonide jt. ning töste-
mehhanismide kohta dokumentatsiooni koostamine ja Riiklikus
Tehnilises ja Mäejärelevalve Inapektsioonis registreerimine;
elektriseadmete, elektrivõrkude ja energeetikaseadmete nor-
maalse ohutustehnilise olukorra kindlustamine, samuti ka
energeetikaseadmete ohutu ekspluateerimise kirjalike inst-
ruktatsioonide koostamine ja ettevõtte jõumajanduse töötajate
ohutustehnika- ja töötervishoiualane instrueerimine.

Ettevõtete ja asutuste osakondade, tsehhide, töökodade
jt. juhatajate töökaitsealasteks ülesanneteks on: a) tööle-
võetavate tööliste ja teenistujate ohutustehnika- ja tööt-
ervishoiualane instrueerimine töökohal ja kordusinstruktaaži-
de läbiviimine ettenähtud korras; b) eriti ohtlikel töödel
töötajatele kehtestatud korras ohutustehnika- ja tööt-
ervishoiualase väljaõppe korraldamine kursustena; c) ohutu töö
organiseerimine igal töökohal ja kogu allüksuses
d) töötajate varustamine kvaliteetsete erirõivastusesemete
ja individuaalkaitsevahenditega (kaitseprillid, kõrvakaitsed,
hingamisteede kaitsed jne.) ja nende hooldamise ning hoiu or-
ganiseerimine; e) kõigi töötajate varustamine töö- ja tööko-
ha ohutusekirjadega ning nende täitmise kontrollimine;
f) tööõnnetuste puhul kehtestatud korras nende põhjuste
juurdlemine ja akteerimine (vt. lk. 21) koos vanema ühiskond-
liku töökaitseinspektoriga jne.

Allüksuste ehk tootmisloikude juhatajaid abistavad töö-
kaitse-, ohutustehnika- ja töötervishoiualaste puuduste väl-
jaselgitamisel ühiskondlikud töökaitseinspektorid (vt. lk.
61).

Meistrite, dispetšerite, kümnike jt. töödejuhatajate
ülesandeks töökaitse tagamisel on kõikidel töödel ohutusteh-
nika ja töötervishoiu nõuetest range kinnipidamine, tööliste-
le tööde ohutusnõuete pidev selgitamine ja nende täitmise
jälgimine, seadmete, aparatuuride ja tööriistade ohutuse kind-
lustamine, töökohtades puhtuse tagamine, eeskirjade ja nor-
mide rikkumisjuhtude esitamine ja analüüsimine tootmisnõupi-
damistel jne.

Ohutustehnika ja töötervishoiu nõuete tagamise eest la-
sub vastutus ka kõigil teistel iseseisvaid tööloike juhtiva-
tel administratiiv-tehnilistel töötajatel.

Töökaitsealaste ülesannete hooletussejätmisel või töö-
seadusandluse, ohutustehnika ja töötervishoiunormide ja nõue-
te rikkumisel võetakse süüdi olev ametiisik vastutusele (vt.
lk. 66).

Töökaitseala üldjuhtimiseks on loodud ka kõrgemalseisva-
tes majandusorganisatsioonides vastavad üksused - töökaitse
ja ohutustehnika osakonnad või bürood. Need organiseeritakse
tavaliselt tehnikavalitsuste või -osakondade juhatajate allu-
vusse. Nende üksuste kaudu toimub kogu vastava ametkonna, ma-
janduspiirkonna või tootmisala süsteemis töökaitse, ohutus-
tehnik ja töötervishoiu pidev juhtimine. Need üksused tööta-
vad välja vastavaid ettevõtteid ja asutusi hõlmavad töökait-
sealaste abinõude plaanid, abistavad kohtadel nende realisee-
rimist, abistavad ettevõtete ja asutuste töötajate töötingi-
muste parendamiseks teaduse ja tehnilise progressi saavutus-
te rakendamist, kontrollivad ettevõtete ja asutuste juhtkon-
dade poolset töökaitse seadusandluse täitmist ja töökaitse-
kokkulepetes ettenähtud abinõude täitmist jne.

Ametiühingutel on töökaitse, ohutustehnika ja töötervis-
hoiu alal täita kontrolli ülesanded. Ühtlasi aga lasub ameti-
ühingutel ka selle ala põhimääruste, instruksioonide ja ees-

kirjade väljatöötamine ning kehtestamine ning selles võimu- ja haldusorganitele kaastöö tegemine

Kohtadel - ettevõtetes ja asutustes - lasub töökaitse alal kontroll ja järelevalve ametiühingu kohalikul komiteel ja selle töökaitsekomisjonil ning ühiskondlikel töökaitseinspektoritel (vt. lähemalt lk. 59). Vabariigi ulatuses tegelevad töökaitse korraldamise ja eriti töökaitse järelevalvega ametiühingute nõukogu ja AUN tehniline inspeksioon ning eri ametiühingute vabariiklikud komiteed. Ametiühingute üleliidulised organid - üleliiduline Ametiühingute Kesknõukogu (UAÜKN) ja ametiühingute keskkomiteed tegelevad oma töökaitse osakondade kaudu peamiselt vastavate seaduse-eelnõude, põhimääruste, eeskirjade, instruksioonide jne. koostamise ja kehtestamisega.

Ametiühinguorganisatsiooni ja selle töökaitseala organite struktuur selgub skeemist (tabel 1).

Ametiühingu eri organite ülesandeid töökaitse alal käsitletakse peatükis "Töökaitse järelevalve" (vt. lk. 55). Administratsioon ja ametiühinguorganisatsioon täidavad töökaitsealaseid ülesandeid tihedas koostöös.

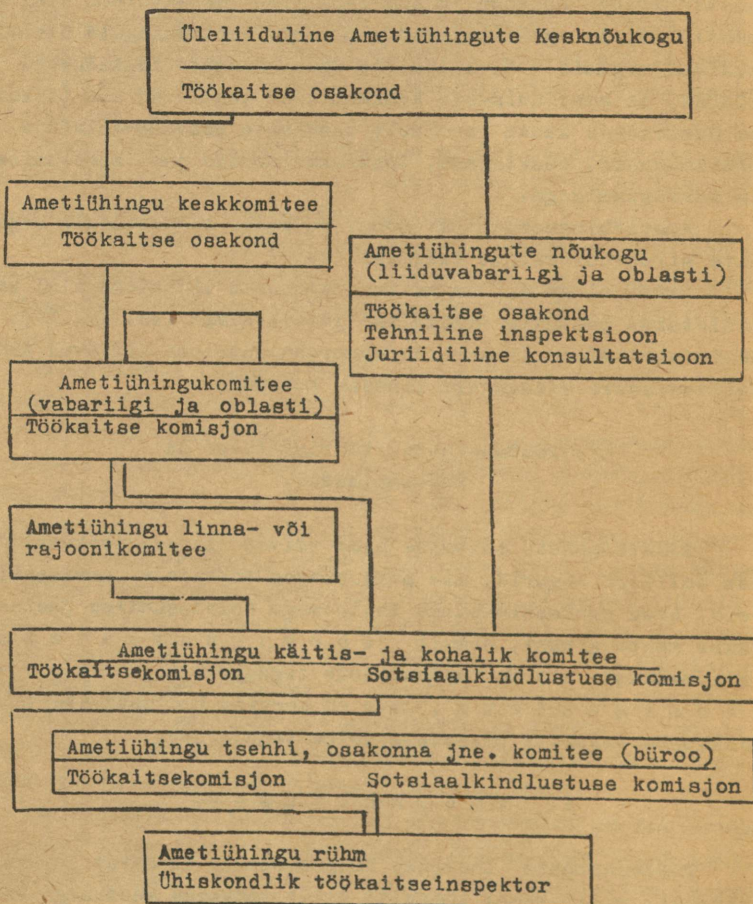
II. Tööõnnetused, töövigastused ja kutsahaigused.

Tööülesannete täitmise ajal võivad esineda töökeskkonnas sellised tegurid, mis põhjustavad töötajale tervisehäireid. Need professionaalse iseloomuga tervisehäired jaotatakse kahte gruppi, nimelt **t ö ö v i g a s t u s t e k s** (traumadeks), mis on tööõnnetuste tagajärjeks ja **k u t s e h a i g u s t e k s**, mis on tervist kahjustavate töökeskkonna tegurite pikaajase toime tagajärjeks.

1. T ö ö õ n n e t u s e d .

Tööõnnetuseks loetakse tööprotsessis toimuvat järsku sündmust, mille puhul töötajal tekib töövõime kaotusega seo-

NSV Liidu ametiühinguorganisatsiooni struktuur.

tud kehaline vigastus, akuutne mürgistus või psüühiline trauma. Tööõnnetust iseloomustab tema toimumise lühike, tavaliselt mõne sekundi või minutiga piirduv ajavahemik. Tööõnnetuste kõrval esineb ka elukondlikke õnnetusjuhtumeid.

Tööõnnetusteks loetakse õnnetusjuhtumid, mis on tekkinud: a) töötaja tavaliste tööülesannete täitmisel, b) ettevõtte või asutuse huvides täidetava ülesande sooritamisel, c) ettevõtte või asutusega seotud ühiskondlike ülesannete ning samuti riiklike, nõukogude, partei- või ametiühingorganisatsiooni jt. ühiskondlike organisatsioonide eriülesannete täitmisel, kuigi need ülesanded ei ole vahetult seotud ettevõtte või asutusega, kus kannatanu töötab, d) töö ajal ettevõtte või asutuse territooriumil või selle läheduses, kui seal viibimine ei olnud vastuolus töö sisekorra eeskirjadega, e) teel töökohta või töökohalt koju, f) sotsialistliku korra või sotsialistliku omandi kaitsmisel ja inimelu päästmisel. Samuti loetakse töövõime kaotus seoses doonori ülesannete täitmisega võrdseks töövõime kaotusega tööõnnetuse tagajärjel (1, lk. 308).

Tööõnnetustest eraldatakse t o o t m i s e g a s e o t u d õnnetused, mis tekkisid ettevõtte või asutuse territooriumil või väljaspool seda tööülesannete täitmisel või ka lähetustel viibimisel ning need, mis esinesid ettevõtte või asutuse transpordil töötajatega või selle transpordiga töötajate tööle või töölt tagasi transportimisel. Teised eelmärgitud tööõnnetused aga loetakse t ö ö g a s e o t u d õ n n e t u s j u h t u m i t e k s a .

Ülalmärgitud tööõnnetustest põhjustatud töötaja töövõimetuspäevade eest makstakse töötajale haigustoetust sotsiaalkindlustuse summadest soodustatud tingimustel. Elukondlike õnnetusjuhtumite puhul makstakse haigustoetust nagu üldhaigestumise korral.

Tööõnnetusi põhjustavad mitmesugused töökeskkonnas esinevad nn. t ö ö a l a s e d o h u d . Töötaja elule ja tervisele on ohtlikud lõiketerad, elektrivool, kuumad kehad ja ained, konstruktsiooniosade varisemine, lõhkeained

või plahvatusohtlikud kemikaalid ja segud, mürgained, hap-
ped ja kangetoimelised leelised, kukkumised jne.

Tööalased ohud võivad põhjustada kehalisi vigastusi ja
akuutseid mürgistusi ning närvisüsteemi häireid, s.o. t ö ö -
a l a s e i d t r a u m a s i d . Need klassifitseeritakse
se tööalaste ohtude iseloomu järgi järgmiselt:

- 1) mehhaanilised traumad;
- 2) keemilised traumad;
- 3) termilised traumad;
- 4) elektrilised traumad;
- 5) kiiritustraumad ja
- 6) psüühilised traumad.

M e h h a a n i l i s t e t r a u m a d e hulka kuu-
luvad kudede mehhaanilised vigastused - haavad, muljumised,
luumurded jne. Neid võivad põhjustada töödeldavad ja teisel-
datavad esemed, seadmete liikuvad või teised ohtlikud osad,
nagu katmata väntvõllid, hammasrattad, lõiketerad. Mehhaani-
lise trauma põhjuseks võib olla kukkumine, ehituse osade või
tellingute varisemine jne.

K e e m i l i s t e k s t r a u m a d e k s on kan-
getoimeliste hapete ja leeliste ning teiste kemikaalide poolt
põhjustatud punetused, lööbed ja haavandid nahal ning kude-
des. Siia kuuluvad ka erinevatest mürgainetest, nagu vingus-
gaasist, sinihappest, fosgeenist, elavhõbedast jt. põhjusta-
tud akuutsed mürgistused.

T e r m i l i s e d t r a u m a d on kõrge tempera-
tuuri toimest põhjustatud naha punetus, haavandid nahal või
kudede söestumine. Termilisi traumasid põhjustab kokkupuude
kütte-, tootmis- või katseseadmete kuumade pindadega või ot-
sese leegiga, sulametalli või metalli pritsmetega, kuumade
vedelike, gaaside või aurudega jne.

E l e k t r i l i s i t r a u m a s i d põhjustab
organismile elektrilaeng ülelöögi puhul või keha kontakti sat-
tumisel voolu all oleva juhtme või seadmega. Viimasel juhul
tekib organismis vooluahel, millest kahjustub närvisüsteem

ja süda ning hingamiselundid. Elektri ülelööki põhjustab kehal järgmisi elektrikahjustusi - voolumärke, lööbeid või kuni sõestumiseni ja sügavale kudedesse ulatuvaid põletushaavu.

Kiiritustrauamad tekivad radioaktiivsete isotoopide suurte kiirgusdooside toimest nahal ja kudedes. Erinevalt termilistest põletustest on neil progressseeruv iseloom. Kiirituspõletus ulatub organismi sisemistesse kudedesse, kahjustades veresooni, luukudet jne.

Töölalased psüühilised traumad võivad tuleneda tugevatest vaimsetest pingutustest töös ja ootamatutest välistest ärritustest. Viimastena võivad esineda suure intensiivsusega müra, järsud valgusefektid, ebakorrekne käitumine kaastöötajate vahel, katastroofid jne. Psüühilised traumad avalduvad närvisüsteemi mitmesuguste häirete ja kahjustuste näol.

Kõigi traumade puhul võib nende ulatus olla väga erinev. Sellest seisukohast lähtudes klassifitseeritakse tööõnnetused alljärgnevalt:

1) üldised tööõnnetused, mis põhjustavad ajutise töövõimetuse. Need jaotatakse - a) 1 kuni 3 päeva töövõimetust põhjustanud tööõnnetused ja b) üle 3 päeva töövõimetust põhjustanud tööõnnetused;

2) rasked tööõnnetused, mille puhul töövõime ei taastu, s.t. põhjustavad jääva invaliidsuse;

3) surmaga lõppenud tööõnnetused.

Peale selle eraldatakse eri rühma nn. grupilised tööõnnetused, mille puhul kannatadasaanute arv on 3 või rohkem.

Tööõnnetuste dünaamika jälgimisel kasutatakse põhinäitajatenä nende sageduse¹ ja töövigastuste raskuse koe-

¹ Valemid tööõnnetuste sageduse koefitsiendi (K_s) leidmiseks on järgmised:

$$K_s' = \frac{A_1 \cdot 10^2}{B} \quad (1); \quad K_s'' = \frac{A_1 \cdot 10^3}{B} \quad (2) \quad \text{ja}$$

$$K_s''' = \frac{A_1 \cdot 10^6}{T} \quad (3),$$

kus A_1 on vaadeldaval ajavahemikul asetleidnud üle kolme

fitsiente¹ ettevõtete ja asutuste kohta.

Töölase traumatismi ja tööõnnetuste vältimiseks rakendatakse meil vastavaid organisatsioonilisi, tehnilisi ja seadusandlikke abinõusid. Nende oskusliku praktikas rakendamise ja edasiarendamise teel kuuluvad töövigastused NSV Liidus täielikult likvideerimisele.

2. K u t s e h a i g u s e d .

Kutsehaigusteks nimetatakse töötaja haigestumist seoses kutsetööga, mille põhjuseks on mõne töös esineva tervisele kahjuliku teguri pikaajaline toime.

Tervistkahjustavad tegurid klassifitseeritakse nende kuuluvuse järgi kolme gruppi järgmiselt:

1) ebaõigest töö ja töökoha organiseerimisest tingitud tervist kahjustavad tegurid;

2) tööst, s.t. tööprotsessist põhjustatud tervist kahjustavad tegurid ja

3) töökoha üldtingimustest põhjustatud tervist kahjustavad tegurid.

1. E b a õ i g e s t t ö ö o r g a n i s e e r i m i s e s t t i n g i t u d t e r v i s t k a h j u s -

tööpäeva töövõimetust põhjustanud tööõnnetuste üldarv;

B - töötajate arv antud ettevõttes või tootmisharus;

T - tööliste poolt aruandeperioodil tehtud inimtöötundide arv.

Valemid (1) ja (2) annavad tööõnnetuste arvu: (1) - 100 ja (2) - 1000 tööliste kohta ning valem (3) - tööõnnetuste arvu 1.000.000 töötunni kohta.

¹ Valem traumatismi raskuse koefitsiendi (Kr) kohta on alljärgnev:

$$Kr = \frac{C}{A_1}, (4)$$

kus C on aruandeperioodil ettevõttes töövigastuste tõttu kadumaläinud tööpäevade arv tööõnnetuste aktide alusel (arvestatakse üle 3-päevase töövõimetusega tööõnnetusi).

Valem annab keskmise töövõimetuspäevade arvu tööõnnetuse kohta. Küsimuse põhjalik käsitus leidub E. Kikerpill, Töökaitse alused I (5, lk. 33).

t a v a t e t e g u r i t e gruppi kuuluvad näiteks ebanormaalselt pikk tööaja kestus ja ebarütm töös, pidev ülemääraselt intensiivne töö, kestev sunnitud ja väär kehahoid, töö monotoonsus jt. Need tervist kahjustavad tegurid põhjustavad töötaja mõnede lihasegruppide ja elundite ning närvisüsteemi ülekoormuse, mis võib põhjustada töötaja haigestumise. Nii näiteks võivad stenografistidel ja masinakirjutajatel, viuldaajatel ja pianistidel, telegrafistidel ja raadiotelegrafistidel, elektronarvutusmasina perforeerijatel, käsitsi pakkijail jt. ühtliiki sagedased kiired ja väikese ulatusega liigutused põhjustada kutsehaigustena neuralgiaid (närvivalud), neuriite (närvipõletikud), müalgiaid (lihasevalud), jäsemete müosiide (lihasepõletikud) ja mitmesuguseid kutsealase koordineerimise neuroosi (närvilisus) tüüpe.¹ Samu kutsehaigusi võivad põhjustada lihasegruppide süstemaatiline ja kestev staatiline pingutamine, surve närvitüvedele ja keha eri osade sundasend stantsijatel, seppadel, käiajatel, lihvijatel, poleerijatel, lüpsjatel, istumistööga seotud töötajatel jt. Tendovaginiite (kõõlusetupestõletikud) ja kroonilisi tendiite (naksuv sõrm, sõlmjas tendiit) põhjustavad vastavate lihaste süstemaatiline ülepingutus või surve kõõlustele eelkõige arvutusmasinail töötajatel, krohvijatel, stantsijatel, käsitsi pesijatel jt. Süstemaatiline surve vastavate liigeste piirkondades koos liigeste ülepingutusega, samuti ka järsud temperatuuri muutused ja pidev külmetamine võivad soodustada või isegi esile kutsuda haigestumise kroonilistesse artriitidesse (liigesepõletikud), periartriitidesse (liigeseümbrise põletikud), bursiitidesse (limapaunapõletikud), epikondüliitidesse (liigesepõntade põletikud), stülioidiididesse, aseptilistesse neuroosidesse ja osteokondriitidesse (luukõhre põletikud). Need kutsehaigused on tüüpilised müürseppadel, pottseppadel, metsavarujatel (tugevalt soostunud aladel),

¹ Kutsehaiguste nimekiri on kinnitatud NSVL Tervishoiu Ministeeriumi ja ÜAUKN-i poolt 1. ja 2. augustil 1956. a. (21, lk. 50).

kiviraiujatel, sillutajatel, vormijatel ja muude kutsealade töötajatel. Kestev seismine või piiratud kõndimine kangrutel, trükiladujatel ja teistel töötajatel võib põhjustada tunduval määral väljakujunenud veenide laienemise alumistel kehaosadel.

2. Tööprotsessist põhjustatud tervist kahjustavate tegurite hulka kuuluvad materjalidest ja kütustest erituv tolm, mürgiste ainete aerosoolid, ioniseerivad kiirgused ja tööprotsessist tingitud ebanormaalsed soojus- ning niiskustingimused, samuti ka masinate ja seadmete poolt tekitatud müra ja vibratsioon ning infektsioonid tööobjektidest. Need tervist kahjustavad tegurid võivad vastavate kaitseabinõude mittekasutamisel põhjustada rohkete kutsealade töötajail erinevaid kutsehaigusi.

Tolmu d olenevalt nende liigist ja peenendusest võivad mää-, ehitus-, tsemendi-, karusnaha-, jne. tööstuse, samuti apteegitöötajail ning tolmavate materjalide ladude ja transporditööstusel põhjustada haigestumise bronhiaalastmasse, pneumoskleroosi (kopsusidekoostumine) või pneumokonioosidesse (kopsutolmustused), nagu silikoosi, asbestoosi jne.

Mürkained võivad põhjustada paljudel kutsealadel töötajate haigestumise akuutsetesse või kroonilistesse mürgistustesse. Kantserogeensed ained, nagu kivisöö-, nafta- ja koksistamisproduktid ning rohked lämmastikuühendid võivad nendega kokkupuutuvatel keemia-, briketi- ja tekstiilitööstuse töötajatel, tahma tootmisega tegelejatel jne. esile kutsuda naha- ja põie- ning uriiniteede kasvajaid. Ärritavate ainetega, nagu tärpentiini ja tärpentiinõli, lakkide ja lahustajatega või sensibiliseerivate ainetega, nagu elavhõbedaühendite, antibiootikumide, formaliini jt. süstemaatiline kokkupuutumine võib keemia- ja farmatseutilise tööstuse ning apteegitöötajatel, samuti galvaanika- ning teistel pinnakattimistöölde töötajatel põhjustada akuutseid ja kroonilisi nahahaigusi, haavandumist, toksilisi melanodermiaid (nahapigmentatsioon) jne.

Kaasajal laialdaselt rakendatavad i o n i s e e r i -
v a d k i i r g u s e d : röntgenikiired, kõrgsagedus-
voolud ja radioaktiivsed kiirgused põhjustavad nende suhtes
vastavate kaitsevahendite mittekasutamisel erinevaid kutse-
haigusi. Röntgenikiirguse ning radioaktiivsete ainete toime
põhjustab naha- ja põiekasvajaid ning teisi akuutseid ja
kroonilisi nahahaigusi, haavandumisi, follikulaarse aparaa-
di kahjustusi jne. Süstemaatiline ioniseeriva kiirguse (al-
fa-, beeta-, gamma- ja röntgenikiirte ning neutronite) ja
kõrgsagedusvoolude toime võib põhjustada vastavatel töötaja-
tel akuutseid või kroonilisi kiiritus- ja teisi haigusi.

Tööprotsessi iseärasustest põhjustatud töökoha ebanor-
maalsed s o o j u s - ja n i i s k u s t i ñ g i m u -
s e d võivad soodustada või isegi põhjustada akuutseid
või kroonilisi nahahaigusi. Need on pidevalt külma või kuu-
ma veega kokkupuutes olevate parvetustöölise, turbatöölise-
te, kalurite, pesijate jt. kutsehaigusteks. Kõrgendatud õhu-
rõhuga keskkonnas töötajatel - tuukritel ja kessoonitöö-
listel esineb kutsehaigusena kessoonihaigus. Kõrge tempera-
tuuriga kiirgussoojus, näiteks metallurgia- ja emailimis-
tööstuses võib töölistel põhjustada nahahaigusi.

M ü r a ja teravate helide pidev toime võivad põhjus-
tada töötajatel progresseeruvat kuulmise vähenemist. See
kutsehaigus on tüüpiline mootorite katsetajatel, lenduritel,
katelseppadel, neetijatel, seppadel, kangrutel jt. Müra on
ka närvisüsteemi ning seede- ja vererõhuhäireid põhjustavaks
tervist kahjustavaks teguriks.

V i b r a t s i o o n esineb tervist kahjustava tegurina
eriti kantavate pneumaatiliste ja elektriliste käsi-tööriis-
tadega töötamisel, samuti ka paljude pöörleva või edasi-ta-
gasi liikumisega seadmetega töötamisel ning nende seadmete-
ga ruumides ja transpordiseadmetel töötamisel. Vibratsioon
võib närvisüsteemi häirides põhjustada töötajate haigestumi-
se nn. vibratsioonitõppe, mille üheks olulisemake nähtuseks
on veresoonte neuroosid (angioneuroosid ja angiotrifoneuroo-
sid).

Nakkushaigustega või nakatatud materjalidega töölaline kokkupuutumine võib samuti osutada töötaja tervist kahjustavaks teguriks. Nakatatakse samasse infektsioossesse või parasitaarsesse haigusse, millega töötaja puutub kokku, nagu tuberkuloosi, brutselloosi, siberi katku, nõletõppe, marutõppe, teetanusse, puukentsefaliiti (peaajupõletik) jt. Need haigused osutuvad seesugusel juhul kutsehaigusteks.

3. Töökohta üldtingimustest põhjustatud tervist kahjustavate tegurite hulka kuuluvad füsioloogilistele nõuetele mittevastavad töökoha mikrokliima (meteoroloogilised) tingimused ja valgustustingimused.

Mikrokliima tingimustest võib töökoha ebanormaalselt kõrge temperatuur põhjustada töötajale soojuslöögi (soojapiste). Töökoha õhu ebanormaalselt madal temperatuur aga võib põhjustada kehaosade (eelkõige jäsemete) külmumise. Töökoha muutlik temperatuur ja ülemääraselt kõrge relatiivne niiskus soodustavad külmetushaiguste - ülemiste hingamisteede katarride, angiini, gripi, kopsupõletiku (pneumoonia), neerupõletiku (nefriit) jne. tekkimist. Ülemääraselt väike relatiivne niiskus võib põhjustada töötajatel ülemiste hingamisteede limaskestast haigestumisi.

Nõrk valgustus ja silmade pidev koormamine võivad vastava eelsoodumuse korral põhjustada töötajal progresseeruva lühinägevuse, mis on mikroskopistide, kartograafide, spektroskopistide, graveerijate jne. kutsehaiguseks. Ülemääraselt tugev valgustus, eriti aga tugevates amplituudides muutuva intensiivsusega valgustus põhjustab nii silmade kui ka närvisüsteemi häireid.

Iga konkreetse haigusjuhu kutsehaiguseks tunnistamine toimub asjaolude üksikasjalise väljaselgitamise järel arstliku tööekspertiisi komisjoni (ATEK)¹ poolt. ATEK-ile val-

¹ ATEK-i, s.o. arstliku tööekspertiisi komisjoni põhimäärus on kinnitatud NSVL MN määrusega 5. nov. 1948 (21, lk. 27).

mistab küsimuse ette asjaosalisega tegeleva raviasutuse arstlik konsultatsioonikomisjon (AKK). Haigestumine kutsehaigusse ei tähenda alati töötaja töövõime langust. Seepärast haiguse kutsehaiguseks tunnistamise küsimus otsustatakse ATEK-i poolt (sõltuvalt haigusprotsessi arenguastmest) omaette. Eraldi toimub aga kutsehaigusest tingitud töövõime olukorra ja sellest sõltuva ajutise haigustoetuse või invaliidsusgrupi määramine.

Rohkete töökaitseabinõude rakendamise tulemusena on kutsehaiguste massiline esinemine NSV Liidus likvideeritud. Tööprotsesside jätkuva tehnilise täiustamise ja vastavate töökaitsealaste abinõude veelgi oskuslikuma rakendamise ning edasiarendamisega likvideeritakse meil kutsehaigused täielikult.

III. Tööõnnetuste juurdlemine ja arvelevõtmine.

Tööõnnetuste vältimiseks ja esinenud tööõnnetuste korral nende kordumise ärahoidmiseks kiirete abinõude rakendamiseks on ÜAÜKN-i presiidiumi põhimäärusega 4. septembrist 1959. a.¹ kehtestatud nende juurdlemise ja arvelevõtmise kord (1, lk. 256).

Põhimääruse kohaselt kuuluvad juurdlemisele kõik töölised ja teenistujatega juhtunud tööõnnetused, mis toimusid a) ettevõtte või asutuse territooriumil, b) administratsiooni ülesandel tehtavatel töödel väljaspool territooriumi ja c) ettevõtte või asutuse transpordivahenditel töötajatega ja samuti töötajatega nende transportimisel ettevõtte või asutuse transpordiga töökohta ja töölt tagasi, s.t. tootmisega seotud õnnetusjuhtumid (vt. lk. 13).

Tööõnnetused, mis põhjustasid töötajale töövõime kaotu-

¹ "Tööõnnetuste juurdlemise ja arvelevõtmise põhimäärus" kinnitatud ÜAÜKN-i presiidiumi otsusega 4. septembrist 1959.a. (1, lk. 256).

se vähemalt üheks tööpäevaks, vormistatakse aktiga.

Tööõnnetuste arvelevõtmine seisneb selles, et üle kolme päeva töövõimetust põhjustanud tööõnnetuste kohta koostatakse ja esitatakse vastav aruanne kõrgemalseisvatele organitele.

Brandina on põhimääruses kindlaks määratud, et tööga seotult tekkinud akuutsed mürgistused juureldakse ja võetakse arvele samuti tööõnnetustena, mitte aga kutsehaigustena.

Tööõnnetuste juurdlemise ja arvelevõtmise seaduspärase läbiviimise eest lasub vastutus ettevõtte või asutuse direktoril (juhatajal), peainseneril või tehnilisel juhatajal ja edasi osakonna, tsehi, laboratooriumi jne. juhatajatel ehk ülematel; meistril, töödejuhatajal ja teistel töökohtade juhtivatel töötajatel.

Tööõnnetuste juurdlemiseks, arvelevõtmiseks ja tööõnnetuse põhjuste kõrvaldamiseks kindlaks määratud ülesannete täitmise kontrolli funktsioonid lasuvad ametiühingu kohalikel komiteedel, ametiühingute nõukogu tehnilistel inspektoritel ning Riikliku Tehnilise ja Mäejärelevalve inspektoritel.

1. Tööõnnetuste juurdlemine.

Tööõnnetuste juurdlemine, s.t. nende sisu selgitamine ja vastava akti koostamine toimub järgmises korras.

Tööõnnetusest informeeritakse vastava osakonna, tsehi, töökoja, kateedri, laboratooriumi jne. juhatajat. Samas organiseeritakse kannatadasaanule kiiresti esmaabi ja tema suunamine raviasutusse. Õnnetuskoht hoitakse võimalikult selles seisukorras, nagu ta oli õnnetuse toimumise momendil. Allüksuse (tootmisloigu) juhataja ülesandeks on kohe informeerida juhtumist ettevõtte või asutuse juhatajat ja ametiühingu kohalikku komiteed. Seejärel, hiljemalt 24 tunni jooksul peab ta a) läbi viima tööõnnetuse juurdlemise koos ettevõtte või asutuse vanema ühiskondliku töökaitseinspektoriga ja välja selgitama toimunud tööõnnetuse põhjused; b) koostama tööõn-

netuse kohta akti vastava vormi kohaselt (vt. lisa 1) 3-s eksemplaris (asutustes 2-s) ja saatma need peainsenerile või tehnilisele juhatajale. Peainsener on kohustatud ühe ööpäeva jooksul akti kinnitama ja võtma tarvitusele abinõud tööõnnetust põhjustanud asjaolude kõrvaldamiseks. Ta kannab akti (punkt 15) tööõnnetuse põhjuste kõrvaldamise abinõude loetelu ja nende täitmise tähtajad ning täitmise eest vastutajad. Üks eksemplar aktist jääb peainsenerile, üks suunatakse ametiühingu kohalikule komiteele ja üks selle allüksuse, kus tööõnnetus esines, juhatajale. Asutustes viimase esitamist ei nõuta.

Tööõnnetusest põhjustatud ajutise töövõimetuse mõõdumise järel kannab allüksuse juhataja akti andmed tööõnnetuse lõpptulemuste kohta ja teatab sellest ametiühingu kohalikule komiteele ning ettevõtte juhatajale.

Ettevõtte või asutuse ametiühingu kohaliku komitee sotsiaalkindlustuse komisjon märgib haigustoetuse määramisel haiguslehele "Tööõnnetus tootmises" ja varustab tööõnnetuse akti ka haiguslehe numbri ning koostamise kuupäevaga.

Gr u p i l i s e , s.t. üheaegselt kolme ja rohkemat töötajat tabanud või surmajuhtumiga lõppenud tööõnnetuse juurdlemine ja arvelevõtmine toimub mõnevõrra erinevalt.

Grupiliseest või surmaga lõppenud tööõnnetusest teatab töökoha juhataja kohe ettevõtte juhatajale ja ametiühingu kohalikule komiteele. Ettevõtte juhataja peab kohe pärast tööõnnetuse kohta teate saamist sellest teatama ettevõtet teenindavale ametiühingute nõukogu tehnilisele inspektorile, kõrgemalseisvale majandusorganisatsioonile ja kohalikule prokurörile.

Inimohvritega avariide ja massiliste mürgistuste puhul peab ettevõtte või asutuse juhataja juhtumist viivitamatult teatama kõrgemalseisvale majandusorganisatsioonile, ametiühingute nõukogule, vastava ametiühingu keskkomiteele ja ÜAÜKN-ile ning Riikliku Tehnilise ja Mäejärelevalve Inspeksiooni kontrollile alluvate ettevõtete puhul ka selle inspeksiooni kohalikule organile.

Grupilisi ja surmaga lõppenud tööõnnetusi peab viivitamatult juurdlema ametiühingute nõukogu tehniline inspektor. Ta teeb seda koos ettevõtte või asutuse administratsiooni, kõrgemalseisva majandusorganisatsiooni ja ametiühingu kohaliku komitee esindajaga. Seejuures koostatakse akt, milles kirjeldatakse üksikasjaliselt tööõnnetuse sisu, märgitakse tema põhjused ja abinõud samalaadsete tööõnnetuste vältimiseks.

Ametiühingute nõukogu tehniline inspektor saadab grupiliste või surmaga lõppenud tööõnnetuste juurdlemise materjalid koos omapoolse järeldusega ametiühingute nõukogule, vastava ametiühingu keskkomiteele ja prokuratuurile.

Erandjuht selles protseduuris kujuneb siis, kui ametiühingute nõukogu teatab, et tehnilist inspektorit ei ole võimalik kohale saata. Sel juhul administratsioon määrab kohapeal komisjoni, millesse kutsub ametiühingu kohaliku komitee esindaja, andes komisjoni ülesandeks tööõnnetuse sisu ja põhjuste väljaselgitamise ning eelmärgitud akti koostamise. Töö tulemused esitab komisjon administratsioonile ametiühingu kohaliku komitee kaudu. Ettevõtte direktor või asutuse juhataja annab ametiühingu kohaliku komitee otsuse ja tööõnnetuse juurdlemise materjalide alusel käskkirja. Juurdelemise materjalid saadab administratsioon ametiühingu nõukogu tehnilisele inspektorile, ametiühingu keskkomiteele ja prokuratuurile.

Sõltumatult grupiliste või surmaga lõppenud tööõnnetuste juurdlemisel eri dokumentatsiooni koostamisest, vormistatakse vastava tööõnnetuse kohta ka eelkäsitletud üldine tööõnnetuse akt (vorm N-1).

2. Tööõnnetuste arvelevõtmine.

Tööõnnetuste arvelevõtmine¹ seisneb selles, et ettevõtte või asutuse administratsioon koostab tööõnnetuste aktide

¹ Arvelevõtmisele kuuluvad ainult nn. tootmisega seotud tööõnnetused (vt. lk. 13).

alusel ettenähtud vormi kohase (vt. lisa 2) poolaasta aruande. Sellesse koondatakse ainult need tööõnnetused, mis põhjustasid kannatanuile töövõimetus rohkem kui kolmeks päevaks. Ettevõtte juhataja ja ametiühingu kohaliku komitee esimehe poolt allakirjutatud aruandest saadetakse üks eksemplar kõrgemalseisvale majandusorganisatsioonile (Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu vastavale valitsusele; ministeeriumile, peavalitsusele jne.), üks eksemplar ametiühingute nõukogule ja üks Statistika Keskvalitsusele.

Laekunud aruannete materjalide põhjal töötatakse kõrgemates majandus- ning vastavates ametiühinguorganites välja abinõud rahvamajanduse eri harudes tööõnnetusi põhjustavate asjaolude kõrvaldamiseks ja edaspidiseks tööõnnetuste sageduse vähendamiseks ning nende täielikuks vältimiseks.

IV. Kutsehaiguste arvestamine.

Kutsehaigusi arvestatakse NSV Liidu Tervishoiu Rahvakomissariaadi poolt 16. veebruarist 1939. a. kehtestatud korra kohaselt. Iga kutsehaigusse haigestumise juhu kohta koostatakse vastav teatis ja registreerimiskaart. Teatis koostatakse selleks, et informeerida riiklikku sanitaarinspektsiooni (vt. lk. 64) kutsehaiguste ja kutsealaste mürgistuste esinemise juhtudest ning tagada sellega haigestumise põhjuste likvideerimiseks kiirete abinõude tarvitusele võtmine. Kutsehaiguste ja kutsealaste mürgistuste registreerimine toimub haigestumisjuhtude dünaamika jälgimiseks. Materjali kasutatakse ka haigestumisjuhtude vältimise üldiste abinõude väljatöötamiseks.

Teatis koostatakse tervishoiupunkti arsti või mõne raviasutuse¹ poolt, registreerimiskaardid aga riikliku sanitaarinspektori poolt või tema puudumisel selle raviasutuse arsti poolt, kes teenindab antud asutust või ettevõtet. Iga

¹ Ambulatoorium, polikliinik, dispanser, haigla, kliiniline või teaduslik uurimisasutus, kiirabijaam jt.

kutsehaiguse või akuutse, töövõimetust põhjustanud mürgistuse puhul toimub selle uurimine riikliku sanitaarinspektori poolt. Seejuures on koostatav uurimisakt ka kutsehaiguse või kutsealase mürgistuse registreerimiskaardi koostamise aluseks. Registreerimiskaardist üks eksemplar saadetakse kohe uurimise lõpetamise järel rajooni või linna sanitaarinspektorile, s.o. sanitaar-epidemioloogiajaama peaarstile.

Kehtestatud korra kohaselt on tervishoiupunkt või mõni teine antud ettevõtet või asutust teenindav raviasutus kohustatud rajooni või linna sanitaarinspektsioonile igas kuus teatama andmed eri nimekirja võetud kutsehaiguste ja kutsealaste mürgistuste esmakordselt esinemisest. Eri nimekirja kuuluvad kroonilised kutsealased mürgistused, pneumokonioos, kemikaalide toimest põhjustatud kantserogeensed ja prekantseroossed kasvaja, mäetööliste nistagma, röntgenkiirtest, raadiumi ja radioaktiivsete ainete kiirgusest põhjustatud haigestumised, s.o. kiiritushaigused, kroonilised kutsealased nahahaigused. Selle abinõuga kindlustatakse nende eriti ohtlike haiguste suhtes eriline tähelepanu.

V. Ohutustehnika- ja töötervishoiualane instrueerimine.

Töötajate instrueerimine on ette nähtud Töö K § -s 139 ning ettevõtete ja asutuste töötajate töö sisekorra tüüpeeskirjades (18, lk. 18).

Nende kohaselt toimub tööliste või teenistuja töölevõtmisel tema instrueerimine a) tööalastes küsimustes, b) ohutustehnika ning töötervishoiu küsimustes ja c) tuletõrje küsimustes.

Eristatakse töölevõetavate ja tööloolijate erinevaid instrueerimise liike.

Uue töötaja töölevõtmisel viiakse ohutustehnika-alane instrueerimine tavaliselt¹ läbi kahes järgus. Esmalt teostab

¹ a) Eesti NSV RMN ettevõtete, ehituste ja organisatsioonide tööliste ja teenistujate ohutustehnika-alase instrueeri-

ettevõtte või asutuse peainsener või tehniline juhataja töölevõetavale insenerilis-tehnilisele töötajale või ohutustehnika insener teistele töölevõetavatele s i s s e j u h a - t a v a i n s t r u e e r i m i s e . Sellele järgneb töölevõetava instrueerimine tema töö - t a m i s k o h a l osakonna, tsehhi, töökoja, laboratooriumi, farmi jne. juhataja või tema poolt volitatud, teatava tööloigu eest vastutava töötaja poolt.

Sisese juhataval instrueerimisel tutvustatakse tööleasujale tööseadusandluse ja töö sisekorra eeskirju ning antud ettevõtte või asutuse töö profiilist tingitud spetsiifilisi tervist kahjustavaid tegureid. Paralleelselt ohutustehnikaalase sisese juhatava instrueerimisega viiakse läbi ka tööleasuja t u l e o h u t u s e - a l a n e instrueerimine, millega selgitatakse nii tuleohutuse eeskirju ja nõudeid kui ka esmaste tulekustutusvahendite kasutamist (12). Tuleohutuse instruktiaži ja selle arvestamise teostab objekti tuletõrje- või valveülem või ettevõtte (asutuse) juhataja poolt selleks määratud töötaja.

Sisese juhatava ohutustehnika-alane instrueerimine tootmistööl vormistatakse kas sissekandega ohutustehnika-alase instrueerimise kontrollkaardile (vt. lisa 3) või Eesti NSV RMN süsteemi ettevõtetes vastavasse žurnaali (vt. lisa 4) ning asutustes (koolides, instituutides jne.) vastavasse žurnaali (vt. lisa 5).

Töötamiskohal instrueerimisel tutvustatakse töötajat a) töö tehnoloogilise protsessiga, b) töökoha organiseerimise nõuetega, c) töökoha ohtlike tsoonide ja kaitseseadmetega, d) individuaalkaitsevarustusega, e) töö lõpetamise

mise põhimäärus on kinnitatud 5. juunil 1958. a. b) Haridus- asutuste, kõrgemate koolide ja teaduslike asutuste osas Hariduse, Kõrgemate Koolide ja Teaduslike Asutuste Töötajate Ametiühingu Keskkomitee presiidiumi poolt 21. märtsil 1961.a. (22, lk. 62) jne.; c) NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi süsteemi ettevõtete töölise ja teenistujate ohutustehnikaalase instrueerimise kord on kinnitatud NSV Liidu Põllumajan-

korraga, f) isikliku hügieeni nõuetega antud töökohal, g) ülesannetega tööõnnetuse korral jne. Instruktaaz töökohal vormistatakse sissekandega vastava allüksuse ohutustehnika-alase instrueerimise žurnaali (vt. lisa 6).

Töötavate isikute osas rakendatakse ohutustehnika-alased kordusinstrueerimised reeglina a) töötamiskohal teostatavate perioodiliste instruktaazide, b) mitteplaaniliste ja c) jooksvate instrueerimiste näol. Perioodilised instruktaazid viiakse läbi eri ametkondades kindlaks määratud ajavahemike järel, mitte aga harvemini kui üks kord aastas. Mitteplaaniline instrueerimine korraldatakse sel juhul, kui töötaja rikkus ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirju, kui töötajaga juhtus tööõnnetus ja uute seadmete ning uue tehnoloogia rakendamise juhtudel. Instruktaaz töökohal viiakse alati läbi ka siis, kui töötaja viiakse üle teisele töökohale, olgugi et ajutiselt ja lühiajaliselt. Jooksev instrueerimine seisneb töötajatele ohutustehnika ja töötervishoiu küsimuste selgitamises jooksvalt, töö käigus.

Töötavate tööliste ja teenistujate osas kõigi instruktaaziliikide läbiviimine lasub samuti nagu esmase (töötamiskohal teostatava) instrueerimise läbiviiminegi vastava allüksuse või tootmisloigu juhtival töötajal.¹ Need instrueerimised, välja arvatud jooksev, vormistatakse töötamiskohal läbiviidavate instrueerimiste žurnaali (vt. lisa 6). Jooksvat instrueerimist ei vormistata.

E r i t i o h t l i k e l t ö ö d e l t ö ö t a j a t e i n s t r u e e r i m i s e a l a l k e h t i b e r i k o r d . E r i t i o h t l i k e k s l o e t a k s e t ö ö d r a d i o a k t i i v s e t e i s o t o o p i d e g a , b a l l o o n i d e j t . s u r v e a l u s t e m a h u t i t e g a , k a t e l d e , a u t o k l a a v i d e , e l e k t r i s e a d m e t e , g a a s i s e a d m e t e , m ü r k a i n e t e , t u l e - j a p l a h v a t u s o h t l i k e a i n e t e j a k e e v i t u s s e a d m e t e g a . E t t e v ö t t e v ö i a s u t u s e e r i t i o h t l i k e t ö ö d e n i m e k i r i k o o s t a t a k s e

duse Ministeeriumi poolt 14. mail 1960.a. ning Põllumajanduse ja Varumise Tööliste ja Teenistujate Ametiühingu Keskkomitee presiidiumi poolt 12.mail 1960. a.

selle juhtkonna poolt ja kinnitatakse ametiühingukomitee-
ga kooskõlastamise järel. Eriti ohtlikel töödel töötama
asujate osas nõutakse eelnevalt vastava kvalifikatsiooniu-
kursuse läbimist. Need korraldatakse ettevõtetes ja asu-
tustes (või nende rühmades) eraldi eri liiki ohtlikel töö-
del töötajatele vastava programmi järgi. Kui kõrgemalseis-
va majandusorgani poolt kehtestatud programmi ei ole, siis
tuleb see koostada, ametiühingu kohaliku komiteega kooskõ-
lastada ja kehtestada ettevõtte või asutuse administratsi-
oonil. Õppetöö lõpetatakse eksami või katsega komisjoni ees,
mille esimeheks on vastava allüksuse (tootmisloigu) juhata-
ja ja liikmeteks ettevõtte või asutuse ohutustehnika insee-
ner ning ametiühingu kohaliku komitee esindaja. Mõnede eri-
ti ohtlike tööde ohutustehnika eeskirjade sellekohase nõu-
de puhul kutsutakse eksamikomisjoni tööst osa võtma Riikli-
ku Tehnilise ja Määrjärelevalve Inspektsiooni või mõne teise
vastava inspektsiooni esindaja. Eksami tulemused protokolli-
takse ja eksamineeritule antakse kursuse lõpetamise kohta
tunnistus. Eriti ohtlikel töödel töötajate ohutustehnika-
alaste teadmiste kontrollimist korratakse üks kord aastas.

VI. Töökaitsealase propaganda vahendid.

Tööseadusandluse, ohutustehnika ja tööstervishoiu küsi-
muste selgitamine töötajate hulgas toimub erinevate propa-
ganda- ja agitatsioonivahendite abil. Üldkasutatavate propa-
gandavahenditena tuntakse kirjandust, ajakirjandust,
kino, raadiot ja televisiooni ning loenguid ja konsultat-
sioone.

Ettevõtetes ja asutustes väljakujunenud spetsiaalse-
teks töökaitseala propaganda-abinõudeks on a) vastavad pla-
katid, b) spetsiaalsed foto- ja seinalehed, c) töökaitse-
alased vitriinid ja d) töökaitse kabinetide mitmekülgne
tegevus. Töökaitsealased p l a k a t i d jaotatakse si-
sult hoilatavateks ja instrueerivateks. Esimesed tõstavad
esile töökohal esinevaid ohte ja seadmete ning tööprotses-

side ohtlikke ning tervist kahjustavaid osi ja tehnoloogia etappe, teised aga selgitavad õigeid töövõtteid, kaitsete küsimusi, individuaalkaitsevahendite kasutamist jne. Spetsiaalsetes töökaitsealastes foto- ja seinalehtedes valgustatakse ettevõtte või asutuse ohutustehnika ja töötervishoiu erinevaid küsimusi. Töökaitsealaste vitriinide eesmärgiks on propageerida töötajate hulgas administratsiooni ja ametiühingu kohaliku komitee vahel kalendriaastale sõlmitud töökaitsekokkulepet, tutvustada ja selgitada töötajale töötervishoiu ning ohutustehnika eeskirju või väljavõtteid sealt nendes küsimustes, mis otseselt puudutavad antud ettevõtte või asutuse mõnda tööloiku. Töökaitse kabinetid suuremates ettevõtetes ja asutustes, väiksemates aga töökaitse nurgad, on ohutustehnika- ja töötervishoiu-alase propagandatöö keskseteks üksusteks. Nendesse koondatakse vastavat kirjandust ja näidismaterjale, nende demonstreerimise abinõusid jne. Töökaitse kabinetis viiakse läbi vastavasisulisi vestlusi ja arutlusi, lõenguid ja soovitatavalt ka uute töötajate töölevõtmisel nende sissejuhatavat instrueerimine.

Töökaitsealase propaganda korraldamine ettevõttes ja asutuses on ohutustehnika inseneri või tema funktsioone täitva töötaja ülesandeks. Seda ülesannet täidab ohutustehnika insener koostöös administratiiv-tehniliste töötajate ja ühiskondlike töökaitseinspektorite ning teiste töökaitse ühiskondliku liini töötajatega.

TÖÖKAITSE SEADUSANDLUS.

I. Üldküsimused.

Meie, tööliste, kolhoositalurahva ja töötava intelligenti riigi põhilised õigusnormid on koondatud NSV Liidu ja Eesti NSV konstitutsiooni. Töö ja töökaitse õiguslikke küsimusi käsitleb meil tööseadusandlus.

NSV Liidu seadusandlus baseerub töö ühiskondlikul korraldusel ning tootmisvahendite sotsialistlikul omandil. Seejuures on meie seadusandlus ekspluateerimisest vaba, klassideta ühiskonna seadusandlus. Vastupidiselt on kapitalistlikus süsteemis tootmisvahendite eraomandusliku kuuluvuse tingimustee seadusandlus allutatud kapitalistide huvidele. Seadusandlus on töölisklassi ekspluateerimise ja alluvuses hoidmise vahendiks.

N S V L i i d u K o n s t i t u t s i o o n i s (§ 12) on kindlaks määratud, et "Töö on NSV Liidus iga töövõimelise kodaniku kohustus ja auasi printsibiil, kes ei tööta, ei pea ka sööma". Konstitutsiooniga on meil igale kodanikule kehtestatud õigus tööle (§ 118), õigus puhkusele (§ 119), õigus materiaalsele kindlustatusele vanaduse, haiguse ning töövõimetuse juhtudeks (§ 120). Samad õigused on fikseeritud ka Eesti NSV konstitutsioonis.

NSV Liidu ja liiduvabariikide ülemnõukogud kehtestavad konstitutsioonisätete elluviimiseks s e a d u s i . Ülemnõukogude istungite vaheaegadel täidavad seadusandlike funktsioone ülemnõukogude presiidiumid, kelle pädevusse kuulub s e a d l u s t e kehtestamine.

T ö ö s e a d u s a n d l u s e alal kehtib kaasajal NSV Liidu reas liiduvabariikides ja nende hulgas ka Eesti NSV-s Vene NFSV tööseaduste koodeks (Töö K), mille XIII ja XIV peatükk sisaldavad töökaitseala õigusnorme.

Peale selle annavad oma pädevuse piires töö ja töökaitse küsimustes eeskirju ka ministrite ja rahvamajanduse nõukogud, ministeeriumid, keskasutused, ametiühinguorganid ning kohalikud töörahva saadikute nõukogud (TSN).

Kõrgemate valitsus- ja ametiühinguorganite poolt kehtestataivate töökaitsealaste õigusnormide ettevalmistamine toimub o h u t u s t e h n i k a küsimustes tavaliselt vastavate majandus- ja ametiühinguorganisatsiooni organite poolt ning t ö ö t e r v i s h o i u alal NSV Liidu ja liiduvabariikide tervishoiu ministeeriumide poolt.

Tähtsamate töökaitsealaste seadusandlike aktide etteval-

mistamise järgus kindlustatakse laiade töötajate hulkade osavõtt nende sisu kujundamisest. Selleks avaldatakse vastavad projektid ajakirjanduses või saadetakse seisukoha avaldamiseks vastavatele ametkondadele või organitele. Projektide lõplikul viimistlemisel arvestatakse laekunud ettepanekuid ning märkusi.

II. Töökaitsealane ennetav järelevalve.

Töö K § 138-ga on kehtestatud kord, et ühtegi ettevõtet ei tohi avada ega ehitust eksploatatsiooni anda enne, kui omatakse tööinspektsiooni¹ ja sanitaar- ning tehnilise inspektsiooni vastav sanktsioon.

Kõnealune õigusnorm väljendab olulist osa töökaitsealast ennetavast järelevalvest. Sellega taotletakse töökaitse nõuete täitmist ettevõtete rajamisel, rekonstrueerimisel ning seadistamisel, ehitiste rajamisel, uute masinate ja tööpinkide konstrueerimisel ja uue tehnoloogia rakendamisel. Seejuures peab arvestama ehituste projekteerimise sanitaarnormide N-101-54-58 (22) ja tuleohutusnormide N-102-54 (13) nõudeid ning vastavaid ohutustehnika ja töötervishoiu üldning erieeskirju (vt. lk. 34).

Ennetava järelevalve algjärguks loetakse rajatava või rekonstrueeritava ettevõtte ehitusprojekti läbivaatamist projekte kinnitava organi poolt. Seejuures selgitatakse, kas projektis on rahuldatud ettenähtud töökaitsealased nõuded. Detailne töökaitseabinõude läbitöötamine toimub ehitus- ja montaažitööde tööjooniste varal. Töökaitsealaste puudujääkidega projekte ei kinnitata. Kõnealuse õigusnormi nõue viiakse lõplikult ellu ennetava järelevalve lõppjärgus, mil vastav riiklik komisjon otsustab objekti eksploatatsiooni andmise küsimuse pärast valminud objekti kontrollimist. Objek-

¹ Seoses Töö RK likvideerimisega 1933. a. lõpetas tegevuse ka tema organ Tööinspektsioon. Töö RK ja Tööinspektsiooni töökaitsealased ülesanded NSVL KTK, NSVL RKN ja ÜAÜKN-i määruse 23. juunist 1933. a. kohaselt läksid üle ametiühingutele.

ti vastavust peavad sanktsioneerima sanitaarinspektsiooni (sanitaar-epidemioloogiajaama), ametiühingute nõukogu tehnilise inspektsiooni, tuletõrjeinspektsiooni, kohaliku õhukaitse staabi, ettevõtte ametiühingukomitee, Riikliku Arhitektuurilis-ehitusliku Kontrolli kohaliku inspektsiooni ja (olenevalt objekti kuuluvusest) Riikliku Tehnilise ja Määrjärelevalve Inspektsiooni ning Kalalaevanduse Inspektsiooni esindajad.

Ennetava järelevalve alal on kehtestatud eri ametkondade süsteemis nõue töökodade, laboratooriumide ja objektide ehitamise ja rekonstrueerimise puhul nende projektide läbivaatamiseks ja eksploatatsiooni andmise eelseks kontrollimiseks vastava asutusesisese komisjoni poolt. Masinaehituses on kehtestatud nõue varustada väljalastavad masinad ja tööpingid konstruktiivsete kaitsete ja hoiatusvahenditega jne.

Järelevalve toodud nõuete täitmise üle lasub ametiühingorganisatsioonil. Seejuures on ennetavat järelevalvet vaja veelgi tõhustada ja laiendada.

III. Tervist kahjustavate töötingimuste kõrvaldamine ja tööõnnetuste vältimine.

Tööseaduste koodeksi § 139-ga kohustatakse ettevõtete administratsioonile tagama töötajatele tervislikud ning ohutud töötingimused ja rakendama abinõud tööõnnetuste ning haigestumiste vältimiseks.

Partei III programmi on võetud ajakohaste ohutustehnika vahendite ja selliste sanitaar-hügieeniliste tingimuste loomise ülesanne, mis teevad lõpu töövigastustele ja kutsehaigustele (6, lk. 88).

Töö K ülaltoodud paragrahvi täitmiseks rakendatakse:

- 1) vastavate ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirjade väljatöötamist ja kehtestamist;
- 2) spetsiaalseid töökaitseabinõusid erinevate tingimustega töödel;

3) töötajate eri rühmituste kohta spetsiaalseid töö-
kaitseabinõusid;

4) plaanilises korras töökaitse olukorra parandamist
ja edasiarendamist;

5) tööõnnetuste ja kutsehaiguste juurdlemist ning aru-
andlust¹ ja

6) töötajate ohutustehnika- ja tervishoiualast inst-
ruerimist.

1. Ohutustehnika ja tervishoiu eeskirjade liigid.

Tööks ohutute tingimuste loomise üheks teeks on vasta-
vate ohutustehnika ja tervishoiu eeskirjade koostamine,
kehtestamine ja nende täitmise kindlustamine. Need eeskirjad
jaotatakse kehtivuse ulatuse ja iseloomu järgi üld- ja eri-
eeskirjadeks ning ohtlike seadmete käsitlemise eeskirjadeks.

1. Ohutustehnika ja tervishoiu üldeeskirjad kehtivad kõigi NSV Liidu tootmisharude ja ettevõtete ning asutuste kohta. Sellisteks on näiteks ehituste projekteerimise sanitaarnormid N-101-54-58 (22) ja tuleohutuse normid N-102-54 (13). Selle grupi eeskirjad kehtestatakse kõrgemalseisvate organite - NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja keskasutuste ning ÜAUKN-i poolt. Sellesse gruppi kuuluvad ka mõned kõigi rahvamajandusharudega seotud riiklike standarditena (GOST) kehtestatud ohutustehnika ja tervishoiu eeskirjad.

2. Ohutustehnika ja tervishoiu erieeskirjad on kehtestatud rahvamajanduse üksikute tootmis- või tegevusharude kohta, nendes teatud tegurite tervisekahjulikkuse vältimiseks või üksikute seadmete ohutu ekspluaterimise tagamiseks. Eeskirjade näiteks esitame kolhooside (11) ja polügraafiatööstuse et-

¹ Punkt 5 ja 6 sisu on käsitletud osas "Töökaitse üldküsimumed", lk.21 ja 26.

tevõtete¹ kohta kehtestatud ohutustehnika ja töötervishoiu (sanitaartehnika) eeskirjad. Erieeskirjad kehtestatakse tavaliselt vastavate ametiühingute keskkomiteede ja keskasutuste poolt.

3. Eriti ohtlike seadmete ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirjad kehtestatakse seadmete kohta, mis on ühelt poolt eriti ohtlikud vahetult nende ekspuaterimise- ga tegelevatele kui ka seadmete läheduses viibivatele inimestele. Teiselt poolt iseloomustab neid seadmeid see, et nad on kasutusel kõigis rahvamajandusharudes. Siia kuuluvate seadmete - balloonide ja survealuste mahutite, aurujuhtmete, aurukatelde ning tõsteseadmete ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirjades nähakse ette a) nende ekspuaterimise andmise lubade süsteem, b) seadmete teenindamine spetsiaal- se ettevalmistusega töötajate poolt ja c) seadmete perioodilised ülevaatused. Nende seadmete üle toimub järelevalve Eesti NSV MN juures asuva Riikliku Tehnilise ja Mäejärelevalve Inspektsiooni² poolt. Selle grupi ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirjade hulka kuuluvad NSV Liidu Riikliku Mäejärelevalve Komitee poolt 19. märtsil 1957. a. kinnitatud "Aurukatelde ehituse ja ohutu ekspuaterimise eeskirjad", 17. detsembrist 1956. a. kinnitatud "Survemahutite ehituse ja ohutu ekspuaterimise eeskirjad", 29. jaanuarist 1957. a. kinnitatud "Tõstukite ehituse ja ohutu ekspuaterimise eeskirjad" (17, lk. 213) ja 6. jaanuarist 1961. a. Eesti NSV MN määru-

¹"Ohutustehnika ja sanitaartehnika eeskirjad polügraafia- tööstuse ettevõtetele", Kinnitatud Polügraafiatööstuste Peavalitsuse poolt 19. juulil 1957. a., Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Keskkomitee poolt 19. juulil 1957. a., Kooskõlastatud NSVL Riikliku Sanitaarinspektsiooniga 24. mail 1958. a., ERK, Tallinn 1959. a.

²Eesti NSV MN juures asuva Riikliku Tehnilise ja Mäejärelevalve Inspektsiooni põhimäärus on kinnitatud ENSV MN määrusega 8. aprillist 1960. a. (ENSV MN määruste ja korralduste kogu 1960, nr. 3, art. 10).

sega kinnitatud "Soojaveekatelde ja kuni 0,7 atü rõhuga aurukatelde ehitamise, valmistamise, monteerimise ja ohutu ekspluatatsiooni eeskirjad" jt.¹

Ohutustehnika ja töötervishoiu küsimustes on ettevõtete ja asutuste töölaliste ja teenistujate töö sisekorra tüüpeeskirjades (18, lk. 18) nõue, et administratsioon peab tagama kõigi kasutatavate seadmete korrasoleku ja kõigi töökaitse alal kehtestatud nõuete täitmise. Omakorda nõutakse sisekorra eeskirjades tööliselt ja teenistujatelt ohutustehnika, töötervishoiu ja tuletõrje eeskirjade täitmist.

Sisekorra tüüpeeskirjades on ette nähtud ka töölevõetavate töölaliste ja teenistujate ohutustehnika-, töötervishoiu- ja tuleohutusealane instrueerimine ja selle kordamiste süsteem (vt. lk. 26). Tööstusettevõtete töötajate tuleohutusealane instrueerimine viiakse läbi vastavates tüüpeeskirjades (12) kindlaks määratud korras.

Ohutustehnika instruktaazi nõue on võetud ka ohtlikumate tööde ja seadmete ekspluatatsiooni ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirjadesse.

2. Töökaitsese abinõud eritingimustega tööde puhul.

Töödeks, millede puhul tööseadusandlus näeb ette eriliste töökaitsealaste abinõude rakendamise, on: a) raskuste kandmise ja seadmetel teisaldamise tööd, b) tööd rasketes temperatuuritingimustes, s.o. tööd külmal aastaajal välistingimustes ja tööd külma keskkonnades.

a) Raskuste kandmine ja teisaldamine.

Partei uues programmis ettenähtud ulatusliku töövilkakuse tõusu tagamise üheks vahendiks on ettevõtete ja asutuste sisetranspordi igakülgne mehhaniseerimine ja automatiseerimine.

¹ Eesti NSV MN määrus 6. jaanuarist 1961. a., nr. 7. (ENSV MN määruste ja korralduste kogu 1961. a., nr. 2).

Kuni aga tööprotsessid ei ole igakülgsest mehhaniseeritud, tuleb teha ka füüsilist tööd. Seejuures on organismi eriti koormavate raskuste kandmise ja teisaldamise tööde kohta kindlaks määratud raskuste normid. Täisealise meestöölise poolt kantava raskuse ülempiiriks on 80 kg. Seejuures üle 50 kg raskusi esemeid on lubatud kanda mitte kaugemale kui 60 m. Raskuste kandmine mööda kaldtreppi on lubatav kuni 3 m kõrgusele. Reeglina mehhaniseeritakse laadimistöodel ja sisetranspordis raskemate esemete tõstmine ja teisaldamine. Vastavate mehhanismide puudumisel tuleb 80 kuni 500 kg raskuste esemete puhul kasutada vagonette ja kärusid ning teisi lihtsaid seadeldisi. Üle 500 kg raskuste esemete ümberpaigutamine aga peab toimuma mehhaniseeritult vintside, telferite,¹ tõstekraanade jne. abil.

Laadimistöodel kindlustatakse töölistele tööaja sisse arvestatavad puhkeajad.

b) Rasked temperatuuritingimused.

Tööseadusandluses on ette nähtud töökaitsealased nõuded külmal aastaajal välitingimustes toimuvate tööde puhul ja kuumades keskkondades töötajate tervise kaitseks ning normaalse töövõime tagamiseks.

K ü l m a l a a s t a a j a l v ä l i s õ h u s toimuvatel töodel on töötajate tervise kaitseks ette nähtud soojendusvaheajad, soojendamisevõimaluste organiseerimine ning tasuta erirõivastuse andmine kehtestatud normide kohaselt, tugeva pakase puhul tööpäeva pikkuse lühendamine või töö katkestamine. Tingimused, mille puhul need soodustused rakendatakse, on Eesti NSV kohta kindlaks määratud Eesti NSV RKN määrusega 6. detsembrist 1940. a. (19, lk. 99). Vastavad õhu temperatuuri ja tuule kiiruse määrad selguvad tabelist nr. 2.

¹ Telfer - seade raskuste tõstmiseks ja teisaldamiseks; liigub rippuval relsil.

T a b e l 2 .

Minimaalsed õhu temperatuurid ja tuule kiirused,
mille puhul välistööd katkestatakse.

Õhu temperatuur ° C	Tuule kiirus m/sek
- 8 kuni - 13	8 ja rohkem
- 13 " - 18	7 " "
- 18 " - 25	6 " "
- 25 " - 30	5 " "
- 30 ja madalam	

Kuumades keskkondades - tsehhides, töökodades ja teistel kõrge õhutemperatuuriga töökohtadel töötajate tervise ja normaalse töövõime tagamiseks peab administratsioon korraldama töökohtadel töötajatele 0,5 %-lise keedusoola-sisaldusega ja CO₂-ga gaseeritud vee saamise. ÜAÜKN-i vastava määrusega (11. aprillist 1934. a.) on selle spetsiaalse joogivee hulk inimese kohta kindlaks määratud 4 kuni 5 liitrile vahetuses. Peale selle antakse nendel töödel vastav erirõivastus. Teatud kuumades keskkondades töötajaile on ette nähtud ka lühendatud tööpäev ja täiendav puhkus (24).

3. T ö ö t a j a t e e r i r ü h m i t u s t e t ö ö k a i t s e .

Tööseadusandluses on välja töötatud ja kehtestatud spetsiaalsed töökaitseabinõud naistöötajate, alaealiste ja tuberkuloosihaigete töötajate ning invaliidide jaoks.

a) Nais- ja alaealised töötajad.

Nais- ja alaealiste töötajate töö- ja elutingimuste parandamisele on meil partei ja valitsuse ning ÜAÜKN-i poolt osutatud pidevalt rohket tähelepanu, mis kajastub tööseadusandluses koondatud vastavate õigusnormide sisus.

N a i s t ö ö t a j a t e puhul arvestab meie tööseadusandlus naise erilist osa ühiskonnas laste emana ja samuti

tema ebavõrdsust mehega füüsilise jõu osas ning seda, et kaasajal lasub veel naisel ka töömahukas kodune majapidamine.

Neid asjaolusid arvestades on keelatud naiste rakendamine rasketes töötingimustes ja tervist kahjustavatel töödel ning samuti maa-alusel tootmistööil (Töö K § 129). Ühtlasi on kindlaks määratud käsitsi kanda lubatavate raskuste ülemmäärad naistöötajale. Tasasel pinnal on see koormus ühele naistöötajale maksimaalselt 20 kg, kanderaami kasutamisel kahe naistöötaja kohta aga mitte üle 50 kg.

Raseduse ja lapse imetamise perioodil ei lubata naistöötajat tööle rakendada öösel¹ (Töö K § 131). Ka ei lubata naistöötajaid rakendada ületunnitöödel ja asjaosalise nõusolekuta saata lähetustesse ning komanderingutesse (Töö K § 133) alates raseduse viiendast kuust ja kogu rinnalapse imetamise perioodil. Seda perioodi kalendaarse tähtajaga ei piirata.

Sünnitamise eel ja selle järel antakse töötajale puhkust kokku 112 kalendripäeva, 56 päeva enne ja 56 päeva pärast sünnitust.² Sünnitusjärgset puhkust mitmikute ja raske sünnituse puhul pikendatakse 70 päevale. Kehtivas tööseadusandluses on peale sünnitusjärgse puhkuse ette nähtud veel ka kuni kolmekuuse palgata puhkuse võimaldamine.

Rinnaga imikut toitvale emale on seadusandluses (Töö K § 134) ette nähtud lisavaheajad töös imiku toitmiseks mitte harvem kui 3½ tunni järel kestusega mitte alla 30 minuti. Mitmike puhul määratakse vaheaja kestus vastava konsultatsiooni alusel. Need vaheajad arvatakse tööaja hulka. Vaheaegu on lubatud töötaja vastava taotluse puhul viia tööpäeva lõpu.

A l a e a l i s t e puhul arvestatakse nende kasvu- ja küpsemisperioodil raske füüsilise töö kahjulikkust tervise-

¹ Ööks loetakse ajavahemikku k. 22 - 06-ni (Töö K § 96) (14, lk. 215).

² NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus raseduse ja sünnituspuhkuse aja pikendamise kohta 26. märtsist 1956.a. (18, lk. 115).

le. Vastava õigusnormi (Töö K § 125) kohaselt lubatakse tööle võtta alaealisi alates 16. eluaastast. Alaealisi vanusega 15 aastat võib administratsiooni tööle võtta ainult erandjuhtudel¹ (kooskõlastatult ettevõtte või asutuse ametiühingukomiteega) väljaõppeks² ning edasiseks töötamiseks.

Alaealisi ei lubata töötada rasketel ja tervist kahjustavatel töödel. Tootmisharude, tööde, elukutsete ja erialade nimekiri, kus ei lubata alla 18-aastaste isikute kasutamist, on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Töö ja Töötasude Komitee määrusega 29. augustist 1959. a. (19). Seejuures tootmispraktika ja tootmisõpetuse korras lubatakse mäe- ja põllumajanduse tootmistehniliste koolide, tehnikumide ja keskkoolide IX kuni XI klasside õpilasi rakendada eelmärgitud nimekirja võetud töödel, kuid mitte üle 3 tunni päevas. Individuaalbrigadilise õppuse korras alaealiste väljaõpetamine nendel töödel aga ei ole lubatav.

Alaealiste jaoks on kehtestatud spetsiaalsed raskuste kandmise ja teisaldamise normid. 16- ja 17-aastasi noorukeid ei lubata mingil juhul määrata tööle, mis seisneb pidevas üle 4,1 kg raskuste esemete kandmises või teisaldamises. Suurema raskusega esemeid võib kanda ainult juhul, kui see on seotud alaealiste kutsetööga ja kui see töö ei ületa 1/3 tema tööajast. Seejuures tuleb kinni pidada 16 ja 17 aasta vanuste alaealiste kohta kehtestatud raskuste kandmise ja teisaldamise maksimaalsetest normidest (vt. tabel 3).

Raskuse ülemmäärad sisaldavad nii veose kui ka teisaldamisvahendi raskuse.

15-aastaste alaealiste kohta on ülemmäär kindlaks määratud poolele 16- kuni 18-aastastele ettenähtud raskusest. Seejuures 15-aastasi alaealisi raskuste teisaldamistööd ühe- ja kahehataliste käsikäruudega töötada ei lubata.

¹ NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus alaealiste töökaitse tõhustamiseks 13. dets. 1956. a. (1, lk. 244).

² Väljaõppeks individuaalsel ja brigadilisel meetodil.

T a b e l 3 .

16 ja 17 aasta vanustele alaealistele kindlaks
määratud kantavate ja teisedatavate
raskuste normid.

Teisedamise viis	Meessoost	Naissoost	Lubatud teetõus %
	alaealised maksimaalne	alaealised raskus kg	
Kandmine	16,4	10,25	
Teisedamine:			
vagonetiga rööbasteel	492	328	1
üherattalise käsikäruga laudteel	49,2	töötada ei lubata	2
kaherattalise käsikäruga tasasel pinnasel	114,8	"	2
ebatasasel pinnasel	57,4	"	1
kolme- ja neljarattalisel vagonetil	82	57,4	2

Alaealiste tervise kaitsmise eesmärgil on kehtestatud nende töölevõtmise-eelne ja töötavate noorte perioodiliste arstlike läbivaatuste korraldamise nõue (Töö K § 143).

Alaealiste tööpäeva kestuseks on 16- ja 17-aastastel 6 tundi¹ ja noorematel, s.o. 15-aastastel 4 tundi.² Seejuures töötaasu lühendatud tööpäeva eest makstakse nagu täistööpäeva eest.

Korralise puhkuse kestus kõigile alla 18 aasta vanustele töötajatele on NSVL Ülemnõukogu seadluse 15. aug. 1955.a.³ kohaselt üks kalendrikuu suvisel ajal.

¹ NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 16- kuni 18-aastaste alaealiste töötingimuste edasise parandamise kohta 26. maist 1956. a. (1, lk. 245).

² NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus alaealiste töökaitsese tõhustamiseks 13. detsembrist 1956. (17, lk. 446 ja Ведомство Верховного Совета СССР 1956, № 24, lk. 529).

³ NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus alla 18-aastaste noorte töö, puhkuse ja õppimise tingimuste parandamise kohta 15. aug. 1955. a. (1, lk. 245).

Kehtiva tööseadusandluse kohaselt ei lubata alaealisi rakendada õistel töodel ja ületunnitöödel (Töö K § 130; NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu MN määrus 8. augustist 1955.a., 1, lk. 245).

Suur tähtsus on ettevõtetes ja asutustes noorte töö kergendamiseks ja elutingimuste parandamiseks rakendatavatel abinõudel. Need korraldatakse a) riikliku sotsiaalkindlustuse korras noorte puhkekodudesse suunamise, õoprofülaktooriumide organiseerimise, turismituusikute andmise jne. näol; b) tervishoiuorganite poolt arstlike läbivaatuste, dispanseerimise jne. teel; c) sportlike ürituste näol ja d) ametiühingu klubi ürituste abil ning ametiühinguorganisatsiooni teiste kanalite kaudu.

Rida soodustusi on tööd katkestamata õhtustes ja kaugõppeosakondades õppivatel noortel (1, lk. 231, 238, 240, 241).

b) Invaliidid ja tuberkuloosihaiged.

Invaliidide kohta on spetsiaalsed töökaitseabinõud välja töötatud selleks, et ühiskondlikult kasulikul tööil kaasa töötada soovijatele tagada vajalikud tervislikud tingimused. Tuberkuloosihaigetele aga taotletakse töökaitseabinõude vabal niisugused tingimused, milles nende haigus ei süvene, vaid, vastupidi, milles nad paranevad.

I n v a l i i d i d e l e on eelkõige vaja kindlustada kergemat ja iga asjaosalise tervislikule seisundile vastavat tööd. Invaliididele sobivate tööliikide ja töökohade nomenklatuure võidakse kehtestada kõrgemalseisvate organite poolt.

Ettevõtte või asutuse administratsioon peab igal konkreetsel juhul arvestama invaliidi kohta arstliku tööekspertiisi komisjoni (ATEK) poolt tehtud otsust. Selles määratakse kindlaks, millistel töödel võib invaliidi tema tervisliku seisukorra pärast rakendada. ATEK võib keelata invaliidile töö õistes vahetustes. ATEK-i vastava otsuse puhul peab administratsioon viima invaliidi teisele tööle. See ATEK-i

otsus ei või aga olla invaliidi töölt vallandamise aluseks. Ka võib ATEK soovitada võimaldada talle töötada kodu tingimustes. Üldkorra kohaselt ei rakendata invaliidi ilma tema nõusolekuta ületunnitöödel. ATEK-i ülesandeks invaliidide töö korraldamisel on ka invaliidide tööjõu õige kasutamise kontrollimine ettevõtetes ja süstemaatiline invaliidide töötingimuste vastavuse kontrollimine.

Osaliselt töövõime kaotanute suhtes, kellele invaliidisgrupp ei ole määratud, peab administratsioon arvestama vastava raviasutuse arstliku konsultatsioonikomisjoni (AKK) otsust. Peamiselt keelatakse AKK otsusega töötaja õistes vahetustes ja ületunnitööl kasutamine ning komandeerimine teistesse paikkondadesse.

Tuberkuloosihaiged on keelatud rakendada tööle sellistes tingimustes, mis soodustavad haiguse arenemist. Nendele on vastuvõtmatud seesugused tööd, kus eraldub tervist kahjustavaid gaase, auru ja tolmu ning kus õhu relatiivne niiskus on kõrge. Niisugustes tingimustes töötava tuberkuloosihaige peab administratsioon AKK sellekohase otsuse korral üle viima teisele, normaalsete keskkonnatingimustega tööle. Pärast kopsu õhu all hoidmist või hiljutist haigusprotsessi teravnemist peab administratsioon töötaja üle viima kergemale tööle. Seejuures juhul, kui töötasu uuel töökohal on eelmise töökohaga võrreldes madalam, kompenseeritakse töötasude vahe sotsiaalkindlustussummade arvel, mitte aga pikemaks ajaks kui kaks kuud. AKK otsuse korral on administratsioon kohustatud tuberkuloosihaige vabastama õistest vahetustest viies ta üle päevasesse vahetusse.

4. Töökaitses - alaste abinõude realiseerimine plaanilises korras.

Plaanilises korras töökaitses olukorra parandamine ja edasiarendamine seisneb selles, et ettevõtte või asutuse kapitaalvahetuste ja käibesummadest eraldatud vahendite varal

planeeritakse kalendriaastale vajalikud töökaitsealased tööd ja nende läbiviimise tagamiseks sõlmitakse administratsiooni ja ametiühingukomitee vahel kalendriaasta kohta töökaitseskokkulepe (vorm vt. lisa 7). Selleks assigneeritakse vahendid eelarveliste asutuste puhul riigleelarvest ja isemajandavates ettevõtetes tootmisfinantsplaanis töökaitse eriosas. Töökaitseabinõude planeerimisel lähtutakse plaanilises korras realiseeritavate töökaitseabinõude koondnomenklatuurist.¹ Vastavad nomenklatuurid on täpsustatult välja töötatud eri ametkondade kohta ja sisaldavad eraldi ohutustehnika, töötervishoiu, ventilatsiooni, elutarbeliste abinõude ja töökaitse organisatsioonilise juhtimise ning ohutustehnika ja töötervishoiu propagandavahendite osi. Ohutustehnika ossa kuuluvad seadmetele ja masinatele täiendavate kaitsete ehitamine, tösteseadmetele kaitsete ja hoiatusvahendite paigaldamine, elektriseadmetele maanduste ehitamine, ohutuse eesmärgil seadmete ja aparatuuride ümberpaigutamine jt. Töötervishoiu lõigus on ette nähtud ratsionaalse valgustuse, kütte tugevdamise, tolmu, auru ja gaase eritavate seadmete hermetiseerimise jt. tööd. Ventilatsiooni osas sisaldab nomenklatuur selle ehitamise ja olemasolevate ventilatsioonisüsteemide kapitaalremondi. Elutarbeliste (sanitaarolustikuliste) abinõude alla kuuluvad riie-, duši-, riie-, pesemis-, erirõivaste-jt. ruumidega seotud tööd. Ohutustehnika ja töötervishoiu organisatsioonilise juhtimise ja propaganda ossa kuuluvad ohutustehnika- ja töötervishoiualaste tööde projektide koostamine, töökaitse alal vajaliku mõõteaparatuuri, käsiraamatute, plakatite jt. näitlike materjalide muretsemine, töötajatele ohutustehnikaalaste kursuste korraldamine jne.²

¹ Koondnomenklatuur on kinnitatud NSVL Töö RK määrusega 14. märtsist 1933. a. (9, lk. 13 ja 23, lk. 12).

² Erirõivastuse ja individuaalkaitsevahendite, samuti eripiima muretsemise vahendid ei kuulu assigneerimisele töökaitse summadest.

Administratsiooni ja ametiühingukomitee vahel kalendri-aastaks sõlmitavas töökaitsekokkuleppes märgitakse iga ülesande juurde selle maksumus, täitmise tähtaeg ja täitmise eest vastutaja. Seejuures kulutused kannab ettevõtte või asutus mahukate tööde osas kapitaalvahutuste summadest ja väiksemama-huliste tööde osas eksploatatsioonisummadest. Kehtib kord, et neid töid, mis on vajalikud nii töökaitse huvides kui ka tööülesannete läbiviimiseks või tööde mehhaniseerimiseks ja moderniseerimiseks, ei lubata teha töökaitseks assigneeritud summade arvel.

Töökaitsekokkuleppe koostamisest võtab aktiivselt osa asutuse kogu töötajaskond.

Ettevõtted ja asutused on kohustatud töökaitsekokkuleppe täitmise kohta esitama poolaastate kaupa statistilised aruanded Eesti NSV Statistika Keskvalitsusele ja oma kõrgemal-seisvale organisatsioonile. Need koostatakse ettenähtud vormi kohaselt¹ (lisa 8) ja kirjutatakse alla ettevõtte või asutuse direktori ja ametiühingukomitee esimehe poolt.

Ettevõtte või asutuse ametiühingukomitee kontrollib töökaitsekokkuleppe täitmist ja organiseerib ka vastavaid ettevõttesiseseid aruandeid ning arutlusi.² Administratsiooni poolt lasub töökaitsekokkuleppe täitmise kontrolli funktsioon ohutustehnika inseneril.

Ettevõtetes või asutustes, kus sõlmitakse kollektiivleping, on töökaitsekokkuleppe selle osaks.

Vahetult ettevõtetes ja asutustes töökaitsekokkulepete ja kollektiivlepingute sõlmimise kõrval praktiseeritakse ka nende sõlmimist kõrgemate majandus- ja ametiühinguorganisatsioonide nagu rahvamajanduse nõukogu ja vabariikliku AÜN vahel ning eri ametkondade ja vastavate vabariiklike ametiühingukomiteede vahel.

¹ Töökaitsekokkuleppe täitmise vorm on kinnitatud NSVL Statistika Keskvalitsuse poolt 2. okt. 1957. a. (22, lk. 75, vt. lisa 8).

² Jooksva kontrolli akti orienteeriv vorm antakse lisas nr. 9.

IV. Hügieenialased eriabinoõud.

(Individuaalkaitsevarustus; eritoit).

Vastavalt tööseadusandluse nõuetele antakse tervist kahjustavates või ohtlikes tingimustes töötajatele tasuta individuaalne kaitsevarustus, s.o. erirõivastus ja individuaalkaitsevahendid (Töö K § 14) ning töödel, mis on seotud keha määrdumisega, tasuta seepi. Niisugustel töödel, kus esineb nahka kahjustavate ainete toime võimalus, antakse ka puhastus- ning neutraliseerivaid vahendeid (Töö K § 141). Tervist kahjustavatel töödel antakse töötajatele tasuta piima või eritoitu (Töö K § 142).

Tasuta i n d i v i d u a a l n e k a i t s e v a - r u s t u s erirõivastuse ja individuaalsete kaitsevahendite, nagu kaitseprillid, hingamiselundite kaitseid, kõrvakaitseid jt. näol antakse töötajale a) tervist kahjustavatel töödel ja töödel, mis on seotud keha määrivate ainetega; b) ebanormaalses meteoroloogilistes tingimustes toimuvatel töödel ja c) teatavatel töödel ühiskondliku tervishoiu huvides.

Tööalade ja väljaantavate erirõivastusesemete ning individuaalkaitsevahendite loetelu määratakse eri tööstusharude või ametkondade kohta kindlaks vastavate ministeeriumide ja ÜAÜKN-i poolt või need kinnitatakse vahetult NSV Liidu Ministrite Nõukogus. Seejuures kehtestatakse eriesemete kandmise kestus, s.o. amortisatsioonisaeg. Teatud töödel määratakse kõnealused varustusesemed valvevarustuseks, mis kuuluvad kasutamisele vajaduse korral ainult töökohal.

Erirõivaste pesemine, parandamine ja desinfitseerimine toimub kehtiva korra kohaselt ettevõtte või asutuse kulul. Selleks kooskõlastatakse tähtajad administratsiooni ja ametiühingukomitee vahel.

Seebi andmine töötajale koju on ette nähtud teatud kutsealadel eri nimekirjade alusel. Peale selle peab igas ettevõttes ja asutuses töötajale välja pandud olema seep käte pesemiseks ning kuivatamisvahend.

K a i t s e s a l v i d e j a - p a s t a d e v ä l j a -

andmine töötajale on kohustuslik töödel, mis on seotud nahka kahjustavate ainete või produktidega.

Tasuta piima, (0,5 l päevas) saavate töötajate nimekirjad kehtestatakse ÜAÜKN-i poolt. Tasuta piima antakse vaid nendel tööpäevadel, mil vastav töötaja töötab tervist kahjustavates tingimustes kogu tööpäeva vältel. Piim on seejuures ette nähtud töötaja tervise tugevdamiseks ja seda peab tarvitama töökohal.

Teatavatel juhtudel antakse töötajatele tasuta eri-
toitu. Vastavad tööalad määratakse kindlaks NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega.

V. Meditsiinilised läbivaatused.

Rasketele ning tervist ohustavatele töödele ja toiduainetete tootmisega ning elanikkonna sanitaar-hügieenilise teenindamisega seotud töödele võetavate töötajate, samuti alaealiste suhtes kehtib nende töölevormistamise-eelne ja hiljem perioodiline arstlike läbivaatuste nõue (Töö K § 143).

Need arstlikud läbivaatused jaotatakse kolme gruppi:

1. Töökaitse huvides läbiviidavad arstlikud läbivaatused, mis on kohustuslikud a) eriti ohtlikes tingimustes tööle asuvatele ja töötavatele isikutele (tööd arseeni, elavhõbeda, plii ja nende ühenditega, väävelvesinikuga jne.), b) füüsiliselt raskete tööde puhul ja c) elektriseadmeid teevastava personali osas ning d) eranditult kõigi alaealiste osas nende töölevõtmise eel ja tööil olles.

2. Meditsiinilised läbivaatused, mille eesmärgiks on vältida töötaja tervislikust seisundist tingitud ning tema-
le endale ja läheduses viibijatele tekkida võivad tervisele ja elule ohtlikke situatsioone. Need läbivaatused korraldatakse töötajatele, kes töötavad kohtadel, kus teatavad füüsilised puudused või haigused võivad põhjustada töötajale endale kui ka läheduses töötajatele traumatismi. Selliste kutsealade näiteks on transpordivahendite, töstetranspordiseadmete jt. juhid, automaatliinide, reaktorite jt. juhtimispuultide töötajad jne.

3. Meditsiinilised läbivaatused ühiskondliku hügieeni ja tervishoiu ning nakkushaiguste leviku ärahoidmise huvides. Sellesse gruppi kuuluvad teatud tööalade töötajad a) ühiskondliku toitlustamise ja toiduainetetööstuse ettevõtetes, b) lasteasutustes, ravi- ja profülaktikaasutustes, sanatooriumides, puhke- ja invaliididekodudes, c) apteekides ja farmatseutilistes tehastes, d) elanikkonna sanitaarhügieenilise teenindamise ettevõtetes (juukselõiklad, kosmeetikaettevõtted, saunad jt.), e) veevõrgus ja veepuhastusjaamades, f) laste mänguasjade tööstustes.

Kohustuslike eelnevate ja perioodiliste arstlike läbivaatuste läbiviimise kord on kindlaks määratud NSV Liidu Tervishoiu Ministeeriumi poolt, kooskõlastatult ÜAÜKN-iga (ministri käskkiri nr. 136, 7. septembrist 1957.a.) (17, lk. 35). Selles antakse tööalade ja töökohtade nimestik, kus arstlikud läbivaatused on kohustuslikud ning perioodiliste läbivaatuste tähtajad (sagedus).

Tõõlevõtmise eel toimuvate arstlike läbivaatuste andmetel otsustatakse vastava isiku sobivus antud töökohale tema tervislikust seisundist lähtudes. Perioodiliste arstlike läbivaatuste andmed aga näitavad töötaja tervislikku seisundit ja annavad vajaduse korral võimaluse rakendada raviprofülaktilisi vahendeid, nagu vastavate töötajate süstemaatilist dispansseerimist, suunamist sanatooriumi, puhkekodusse, profülaktooriumi, viimist teisele tööle, puhkuse andmist, suunamist arstliku tööekspertiisi komisjoni jne. või märgitakse arstliku läbivaatuse andmete alusel sanitaar-hügieeniliste tingimuste parandamise vajadust.

Arstlikust läbivaatusest tulenenud eelmärgitud abinõude täitmise üle peab kontrolli raviasutuse peaarst ja tootmise sanitaararst.

Meditsiinilistel läbivaatustel on täita tähtis osa Partei programmis toodud haiguste otsustava vähendamise ja massiliste nakkushaiguste likvideerimise perspektiivse ülesandi (6, lk. 89) elluviimisel.

VI. Töö- ja puhkeaja režiim.

Tööseadusandluses on kindlaks määratud töötajate töö- ja puhkeaja vaheldumise kindel kord, kusjuures lähtutakse töötin-
gimustest ja töötajate vanuse, soo ja teistest erinevustest.

1. Töö- ja puhkeaja vaheldus ööpäevas ja nädalas.

Tööpäeva pikkus on meil kõigil töölistel ja teenistuja-
tel kuni 7 tundi ja allmaatöödel tegelevatel juhtivate kut-
sealade töölistel mitte üle 6 tunni.¹ Alaealistele töötaja-
tele on tööpäeva pikkus 16- kuni 18-aastaste vanusegrupis pii-
ratud 6 tunniga ja 15- kuni 16-aastastel 4 tunniga (vt. lk.
41). Tervist kahjustavatel või rasketel töödel töötajatele on
ette nähtud 4 kuni 6 tunnile lühendatud tööpäev. Lühendatud
tööpäevaga töökohtade ja tööalade loetelu koos nendel töökoh-
tadel kindlaks määratud tööpäeva pikkuse märkimisega on keh-
testatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Töö- ja Töötä-
sude Komitee ning ÜAÜKN-i määrusega 24. detsembrist 1960. aast-
tast (24) ja teiste vastavate erimäärustega.

Ületunnitööd on Töö K § 103 kohaselt reeg-
lina keelatud. Töötajaid lubatakse rakendada ületunnitööle
ainult kindlaks määratud erandjuhtudel, erilise vajaduse kor-
ral ja eelnevalt ametiühingu kohalikul komiteel loa saami-
sel. Üldse aga ei lubata ületunnitööle rakendada alaealisi,
rasedaid alates 5-st raseduskuust, rinnaga imikuid toitvaid
emasid ja aktiivses vormis tuberkuloosi põdevaid töötajaid,
samuti ka töölisnoorte koolis õppijaid nende õppetöö päevadel.
Tööseadusandlusega (Töö K § 106) on ületunnitööde maht aastas
iga tööliste kohta piiratud 120 tunniga, kusjuures kahe naaber-
päeva ületundide hulk ei või ületada nelja tundi.

¹ NSV Liidu Ülemnõukogu seadlus 7. maist 1960. a. (Ees-
ti NSV Ülemnõukogu Teataja 17. maist 1960. a. nr. 7, lk.
144).

Ettevõtetes ja asutustes töötajate v a l v e s s e rakendamine võib ÜAÜKN-i 2. aprilli 1954. a. määruse (1, lk. 232) kohaselt toimuda erandjuhul, kooskõlastatult ametiühingu kohaliku komiteega. Seejuures ei tohi töötajat valvesse rakendada mitte sagedamini kui kord kuus ning valve- või valve- ja tööaeg kokku ei või ületada normaalse tööpäeva kestust. Puhkepäevadele ja riiklikele pühadele langenud valve-teenistus kompenseeritakse lähema 10 päeva vältel valve-teenistuse kestuse ulatuses tööst vabastamise teel.

Igal tööpäeval kindlustatakse töötajale v a h e a e g puhkamiseks ja einestamiseks. Vaheaeg eraldatakse $\frac{1}{2}$ kuni 2 tunni ulatuses mitte hiljem kui 4 tundi peale tööpäeva algust (Töö K § 100). Täpne vaheaaja kestus ning tööpäeva ja vaheaaja algus ning lõpp määratakse kindlaks administratsiooni poolt kooskõlastatult ametiühingu kohaliku komiteega ettevõtte või asutuse sisekorra eeskirjades. Puhkepäevade ja riiklike pühade eelsete lühendatud tööpäevade osas võib administratsiooni ja ametiühingu kohaliku komitee vahelise kokkuleppe puhul puhkamiseks ja einestamiseks ettenähtud vaheaaja ära jätta.

Igal nädalal kindlustatakse töötajatele perioodiline puhkus puhkepäeva näol. Iganädalase perioodilise puhkeaja kestus on kokku 42 tundi. Edasisel tööpäeva lühendamisel asutakse rakendama ka kahte puhkepäeva nädalas (6, lk. 88). Töö on puhkepäeval lubatav ainult erandjuhuna, näiteks kiire remondi või avariijuhtudel. Need juhud vormistatakse ettevõtte või asutuse juhataja poolt kirjalikult, näidates ka tööpäeva, millega lähema 2 nädala vältel puhkepäev asendatakse. Tööks kasutatud puhkepäeva rahaline kompenseerimine või selleks korralise puhkuse pikendamine ei ole lubatud. Rahalist kompensatsiooni võib maksta ainult erandjuhtudel. Normeeritud tööpäevaga töötajate puhul peab puhkepäeva tööks kasutamine olema eelnevalt kooskõlastatud ametiühingu kohaliku komiteega, normeerimata tööpäevaga töötajate puhul aga eelnevat kooskõlastamist ei nõuta.

2. P u h k u s e d .

Kalendriaastal kasutavad töötajad puhkuseks iga-aastasi riiklikke pühasid ja korralist puhkust. Peale selle näeb seadusandlus ette lisapuhkust a) tervist kahjustavatel töödel ja rasketes töötingimustes töötajatele ning b) normeerimata tööajaga töötajatele.

I g a - a a s t a s e d r i i k l i k u d p ü h a d on 1. jaanuar - uusaasta, 1. ja 2. mai - töörahva rahvusvahelise solidaarsuse päev, 7. ja 8. november - Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäev ja 5. detsember - NSV Liidu Konstitutsiooni päev.

K o r r a l i s e d p u h k u s e d on ette nähtud kõigile töölistele ja teenistujatele (välja arva⁻⁻⁻ ajutised ja hooajatulised), kusjuures puhkuse minimaalseks kestuseks on 12 tööpäeva (Töö K § 114). Õigus korralisele puhkusele tekitab 11-kuuse töötamise järel .

Rea tööalade ja alaealiste töötajate osas on kehtestatud pikendatud puhkus ja nimelt: a) alaealistel on puhkuse kestus üks kalendrikuu, mis tavaliselt antakse suvekuudel; b) kõrgemate õppeasutuste õppejõududel, koolide ning tehnikumide direktoritel, õppealajuhatajatel, õpetajatel, pioneerijuhtidel ja kooliinspektoritel on puhkuse kestus 48 tööpäeva; laborantidel 24 tööpäeva; kooliinternaatide kasvatajail 36 tööpäeva; erirežiimiga koolide kasvatajail 48 tööpäeva (Töö K § 114 ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 21. aprillist 1949. a.) (1, lk. 238) jne.; c) metsatööstuse ja metsamajanduse alalistel töölistel ja teenistujatel vastava nimekirja alusel 24 tööpäeva; d) I ja II grupi invaliidid-pimedad, kes töötavad riiklikes ettevõtetes ja pimedate ühingu õppe- ja tootmistöökodades, saavad puhkust 24 tööpäeva.¹

¹ Invaliidisuse tõttu lisapuhkuse saamise õigus on ka nendel invaliididel, kes töötavad Kohaliku Majanduse Ministeeriumi süsteemi kuuluvates ettevõtetes; samuti invaliididel, kes seoses töõnduskooperatsiooni reorganiseerimisega viidi tööle riiklikesse ettevõtetesse.

L i s a p u h k u s e d töötajatele, tervist kahjustavatel töödel või rasketes tingimustes toimuvatel töödel (Töö K § 115) antakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Töö- ja Töötasude Komitee ning ÜAÜKN-i määrusega 24. detsembrist 1960. aastast kehtestatud nimekirjas kindlaks määratud määral. Selle lisapuhkuse kestus eri töödel ja erinevates töötingimustes on kindlaks määratud 6, 12, 18, 24 ja 36 tööpäevale.

Lisapuhkus normeerimata tööpäevaga töötajatele kuni 12 tööpäeva ulatuses antakse väljaspool tööaja normaalkestust tehtud töö kompenseerimiseks (Töö K § 115). Normeerimata tööajaga töötajate orienteeriv loetelu ja lisapuhkuse kestus eri töökohtadel kinnitatakse keskasutuste poolt kooskõlastatult vastava ametiühinguga. Ettevõtte või asutuse konkreetne lisapuhkuste nimekiri kehtestatakse ettevõtte või asutuse kollektiivlepingu lisana või administratsiooni poolt ametiühingu kohaliku komiteega kooskõlastamise järel käskkirjaga.

Puhkuste järjekord määratakse ettevõttes ja asutuses kindlaks administratsiooni poolt kooskõlastatult ametiühingu kohaliku komiteega (Töö K § 118).

Puhkuse otstarbekaks kasutamiseks organiseeritakse töötajatele sotsiaalkindlustuse summade arvel tasuta või osalise tasu eest sanatoorset ravi, puhkust kuurordis ja teisi puhkuse kultuurselt kasutamise võimalusi nagu turismi, alpinismi jne.

VII. Sotsiaalkindlustusalased soodustused.

Nõukogude Liidus kindlustatakse kõik töötajad või teatavatel juhtudel nende perekonna liikmed a) t o e t u s e g a ajutise töövõimetuse, raseduse, sünnituse ning samuti ka matuse korral; b) p e n s i o n i g a vanaduse, invaliidsuse ja toitja kaotuse puhul ning üksikute kategooriate spetsialistid väljateenitud aastate eest. Sotsiaalkindlustuse summade arvel võimaldatakse töötajatele sana-

toorset ja kuurordiravi, ülalpidamine ja teenindamine profülaktooriumides ning puhkekodudes. Sotsiaalkindlustuse ressurse kasutatakse pioneeri- ja turismilaagrite korraldamiseks, ravitoitlustamise organiseerimiseks jne.

A j u t i s e t ö ö v ö i m e t u s e korral makstakse toetust töövigastuse, haiguse ja sanatoorse ning kuurordiravi puhul kuni täispalga ulatuses. Seejuures haiguse ja töövigastuse puhul makstakse toetust arvates haigestumisest kuni töövõime taastumiseni või invaliidsusgrupi määramiseni. Sotsiaalkindlustuse summade arvel korraldatakse vajaduse korral ka haigestunud töötaja perekonna liikme eest hoolitsemine.

R a s e d u s - j a s ü n n i t u s t o e t u s t makstakse sünnituseelse ja -järgse seaduses ettenähtud puhkuse ajal (vt. lk. 39) 2/3 kuni täispalga ulatuses.

V a n a d u s p e n s i o n i d määratakse olenevalt töötaja soost ja töötingimustest järgmiselt:

1. Normaalsetes töötingimustes töötajail on pensioniõigus: a) meestel alates 60. eluaastast, kui neil on vähemalt 25-aastane tööstaaž, ja b) naistel alates 55. eluaastast, kui neil on vähemalt 20-aastane tööstaaž.

2. Rasketes ja tervistkahjustavates tingimustes töötajate osas eraldatakse kaks töötingimuste gruppi:

Tervist kahjustavatel töödel ja kuumades keskkondades ning allmaatöödel töötajad, kellel on pensioniõigus: a) meestel alates 50. eluaastast, kui neil on tööstaaž vähemalt 20 aastat ja b) naistel alates 45. eluaastast, kui neil on tööstaaž vähemalt 15 aastat.

Teistel raskete tingimustega töödel, mille nimekiri kinnitatakse valitsuse poolt, on pensioniõigus: a) meestel alates 55. eluaastast, kui neil on tööstaaž vähemalt 25 aastat ja b) naistel alates 50 eluaastast, tööstaaži puhul minimaalselt 20 aastat.

I n v a l i i d s u s p e n s i o n määratakse invaliidsuse tekkimise, s.o. töövõime kestva (alalise) kaotuse

puhul. Ajutise töövõimetuse puhul aga makstakse töölisel või teenistujale ajutise töövõime kaotuse toetust.

Invaliidid jaotatakse töövõime kaotuse ulatuse alusel kolme gruppi, kusjuures invaliidsusgrupp määratakse arstliku töökspertiisi komisjoni (ATEK) poolt NSV Liidu Tervishoiu Ministeeriumi, ÜAÜKN-i ja VNFSV Sotsiaalkindlustuse Ministeeriumi poolt 1. ja 2. augustil 1956. a. kinnitatud juhendi alusel (11, lk. 22). Esimene invaliidsusgrupp määratakse organismi niisuguste häirete puhul, mille tõttu invaliid ei ole võimeline ise end teenindama ja vajab pidevat hooldamist või järelevalvet. Teise invaliidsusgrupi määramise aluseks on tunduvalt väljakujunenud talitluste häired, mis aga ei põhjusta alalise hooldamise või järelevalve vajadust, tingivad aga kas täieliku töövõimetuse või selle, et isik võib taha ainult üksikuid töid. Kolmanda invaliidsusgrupi määramise aluseks on aga töövõime tunduv vähenemine kroonilistest haigustest või anatoomilistest defektidest tingitud organismi funktsionaalsete häirete tõttu. Invaliidsuse põhjustena määrab ATEK kas üldhaigestumise, kutsehaiguse, töövigastuse, invaliidsuse lapseeas, invaliidsuse enne töötamise alustamist, NSV Liidu kaitsel saadud trauma jne. ATEK-i otsus on sotsiaalkindlustuse organite poolt isikule invaliidsuspensionimääramise aluseks.

Pensionid toetaja kaotuse puhul määratakse surnud tööliste või teenistuja ülalpidamisel olnud töövõimetutele perekonna liikmetele. Nende hulka kuuluvad alla 16 aasta vanused lapsed (õpilased aga kuni 18 aasta vanuseni) ja ka vennad, õed ja lapselapsed, kui neil ei ole töövõimelisi vanemaid; elatanud ikka jõudnud isa, ema, naine, mees jt. eeskirjades kindlaks määratud isikud.

Osalise tööstaaži puhul määratakse pension proportsionaalselt tööstaažiga, mitte aga vähem kui 1/4 täispensionist.

Pensionide määramise kord ja pensionide suurused on kindlaks määratud seaduse ja riiklike pensionide määramise ja väljamaksmise määrustikuga (11).

Sotsiaalkindlustuse korraldamiseks saadakse rahalised

ressursid ühiskondlikest tarbimisfondidest. Need kujundatakse ja täiendatakse selleks otstarbeks ettevõtete ja asutuste poolt kindlas proportsioonis palgafondist tehtavate sissemaksete näol. Tõttajal enesel selles osas kohustusi ei ole.

TÖÖKAITSE JÄRELEVALVE.

I. Töökaitse järelevalveorganite võrk.

Kehtiva tööseadusandluse ning ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirjade täitmise üle toimub järelevalve vastavate riiklike organite ja ametiühinguorganisatsioonide poolt (Töö K § 146).

Riiklikeks organiteks, mis tegelevad töökaitse järelevalvega, on a) prokuratuuriorganid ja b) vastavad riiklikud inspektsioonid.

Ametiühinguorganisatsioonis tegelevad töökaitse järelevalvega ametiühingute vabariiklikud nõukogud ning selleks spetsiaalselt ametiühingute nõukogude juurde moodustatud koosseisulised tehnilised inspektsioonid. Ettevõtetes ja asutustes lasuvad töökaitse järelevalve ülesanded ametiühingu kohalikel komiteedel, nende töökaitsekomisjonidel ja ühiskondlikel töökaitseinspektoritel.

Töökaitse järelevalveorganite struktuur Eesti NSV-s selgub all toodud skeemist (vt. tabel 4).

II. Töökaitse järelevalve organiseerimisest ametiühingute süsteemis.

1. Ametiühingute nõukogu ja AÜN tehniline inspektsioon.

Ohutustehnika ja töötervishoiu olukorra ja samuti administratsiooni poolt tööseadusandluse täitmise üle kontrolli

Tabel 4.

Töökaitse järelevalveorganite struktuur Eesti NSV-s.

Prokuratuur	Ametiühingu organisatsioon	Riiklikud inspeksioonid ²				
	V a b a r i i k l i k u d o r g a n i d					
ENSV Prokuratuur	ENSV Ametiühingute Nõukogu	ENSV Ministrite Nõukogu Riiklik Tehniline ja Mäejärelevalve Inspeksioon	ENSV Tervishoiu Ministeeriumi Sanitaarinspekts. (Vabariikl. Sanitaarepidemioloogiajaam)	Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeerium		
	Tehniline inspeksioon			Juriidiline komisultats. ¹	Tuletõrjeinspeksioon	Autoinspeksioon
	Ametiühingute vabariiklikud komiteed					
	K o h a l i k u d o r g a n i d					
Linnade ja rajoonide prokuratuurid	Ametiühingu käitise või kohalikud komiteed	Riikliku Tehnilise ja Mäejärelevalve Inspeksiooni inspektorid	Rajoonide mäetehnilised inspeksioonid	Linnade ja rajoonide sanitaarepidemioloogiajaamad	Linnade ja rajoonide tuletõrjeinspeksioonid	Linnade ja rajoonide autoinspeksioonid

¹ AÜN juriidilise konsultatsiooni põhimäärus on kinnitatud ÜAÜKN-i presiidiumi otsusega 20. juunist 1958. aastal (1, lk. 207).

² Peale siin esitatute tegutseb veel rida riiklikke inspeksioone, mille ülesannetesse kuulub ka vastava ala töökaitsealane järelevalve.

korraldamine lasub vabariiklikul ametiühingute nõukogul.¹ Neid ülesandeid täidab ametiühingute nõukogu eelkõige tehnilise inspektiooni kaudu. Selle koosseisu kuuluvad tehniline peainspektor ja tehnilised inspektorid.

Tehnilised inspektorid ja peainspektor kinnitatakse tööle ning nende tööd juhitakse ametiühingute nõukogu presiidiumi poolt. Inspektorid kinnitatakse tavakohaselt ametiühingute vabariiklike komiteede juurde, kus nende ülesandeks on töökaitse järelevalve vastava vabariikliku komiteega hõlmatud ettevõtetes ning asutustes. Peainspektori ja tehnilise inspektori ülesandeks on ettevõtetes ja asutustes tööohutusnõuete täitmise, töötervishoiu olukorra ja töökaitse seadusandluse täitmise kontrollimine. Tehnilise inspektori põhimääruse² ja Töö K §-ide 146-149 kohaselt on tehnilise inspektori õiguseks a) igal ajal pääseda oma tööpiirkonna ettevõtete ja asutuste kõigisse osadesse; b) nõuda administratsioonilt töökaitsega seotud küsimustes dokumentide, õiendite, materjalide ja seletuste esitamist, c) anda administratsioonile kohustuslikke ettekirjutusi töökaitsealaste puuduste tähtaegseks likvideerimiseks; d) nõuda administratsioonilt vajaduse korral ehitiste, masinate ja tööpinkide ning aparatuuri, transpordivahendite jne. eksploatatsiooni ohutusolukorra selgitamiseks tehniliste ekspertide korraldamist; e) keelata töötamine traumatismi ja haigestumisega ohustavates tootmisloikudes, aparatuuril ja seadmetel, plombeerides vajaduse korral vastavad töövahendid; f) taotleda ohustehnika ja töötervishoiu nõuetele mittevastavate ettevõtete või nende osakondade, tsehhide jt. allüksuste sulgemise otsust ametiühingute nõukogu presiidiumilt;

¹ Kehtiv "Ametiühingute nõukogu põhimäärus" on kinnitatud ÜAÜKN-i presiidiumi poolt 17. augustil 1957. a. (18, lk. 424).

² Kehtiv ametiühingute nõukogu tehnilise inspektori põhimäärus on kinnitatud ÜAÜKN-i presiidiumi määrusega 17. jaanuarist 1958. a. (18, lk. 424).

g) juurelda üksikuid tööõnnetusi, kohustuslikult aga grupilisi ja surmaga lõppenud tööõnnetusi; h) nõuda raskete ja ohtlike tööprotsesside mehhaniseerimist, juhul kui nende täitmisel rikutakse ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirju ja norme; i) võtta ametiisikuid, kes on süüdi tööseadusandluse nõuete ja ohutustehnika ning töötervishoiu eeskirjade rikkumises, vastutusele rahatrahvi määramise teel või anda vastavad materjalid üle juurdlusorganitele. Ametiühingute nõukogu kaudu teeb inspektor ettepaneku ettevõtte või asutuse juhatajale määrata süüdlasele distsiplinaarkaristus või tagandada ta töölt. Tehnilise inspektori ülesandeks on jälgida, et igasse ettevõttesse ja asutusse määrataks ohutustehnika alal tööle kompetentne isik.

Tehnilise inspektori ülesandeks on kaasa töötada nn. ennetava järelevalve läbiviimisel, mis seisneb uute objektide käikulaskmisel nende töökaitseolukorra kontrollimises (vt. lk. 33). Selleks ta kutsutakse objekti vastuvõtmise komisjoni koosseisu.

Paralleelselt ametiühingute nõukogu koosseisulistele tehnilistele inspektoritele täidavad töökaitse riikliku järelevalve funktsioone ühiskondliku koormuse korras mittekoosseisulised tehnilised inspektorid.¹ Need valitakse insenerilis-tehniliste töötajate ja kvalifitseeritud tööliste hulgast ning kinnitatakse sellele tööle ametiühingute nõukogu presiidiumi poolt. Mittekoosseisuline tehniline inspektor omab samu õigusi, mis koosseisuline, välja arvatud rahatrahvi määramine. Trahvimi-se vajaduse korral ta esitab materjalid tehnilisele inspektorile. Mittekoosseisulistele tehnilistele inspektoritele tööpidava juhtimise ülesanne lasub ametiühingute nõukogu töökaitse osakonnal.

Ametiühingute nõukogu tehniline inspeksioon toetub oma töös ametiühingu kohalikele komiteedele.

¹ AUN mittekoosseisulistele tehnilistele inspektoritele põhimäärus on kinnitatud ÜAÜKN-i presiidiumi määrusega 22. augustist 1958.a. (18, lk. 431).

2. Ametiühingu kaitis- ja kohalik komitee, töökaitsekomisjon, ühiskondlikud töökaitseinspektorid.

Ametiühingu kohaliku komitee ülesandeks on vahetult oma ettevõttes või asutuses muude ülesannete kõrval tööseadusandluse ning ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirjade täitmise kontrollimine.¹ Komitee ülesandeks on:

- a) osa võtta ettevõtte või asutuse töökaitse reguleerimisest,
- b) tagada administratsiooni üle ennetav kontroll töökaitsega seotud tegevuse alal ja c) kindlustada jooksev kontroll ettevõttes või asutuses tööseadusandluse kõigi nõuete täitmise üle.

Töökaitse reguleerimine toimub töökaitsealase kokkuleppe ja kollektiivlepingu sõlmimise, sisekorra tüüpeeskirjadesse vajalike täpsustuste sisseviimise, administratsiooni poolt esitatud ja kooskõlastatud puhkuste graafiku kinnitamise jne. teel.

Ennetav kontroll administratsiooni üle töökaitsealase tegevuse alal seisneb selles, et ettevõtte või asutuse administratsioon peab töökaitsega seotud küsimused eelnevalt ametiühingu kohaliku komiteega kooskõlastama. See-sugune ennetav järelevalve seisneb näiteks 15 kuni 16 aasta vanuste alaealiste töölevõtmise ametiühingu kohaliku komiteega kooskõlastamises; erandjuhtudena ettenähtud ületunnitööde rakendamiseks ametiühingukomiteelt eelneva loa saamises; avariijuhtudel normeeritud tööpäevaga tööliste puhkepäeval tööle kutsumise korralduse eelnevalt ametiühingukomiteega kooskõlastamiseks jne.

Ametiühingu kohaliku komitee jooksev töökaitsealane kontroll seisneb administratsiooni ja ametiühingu kohaliku komitee vahel sõlmitud töö-

¹ Ametiühingu kaitis- ja kohaliku komitee õiguste põhimäärus on kinnitatud NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 15. juulist 1958.a. (1, lk. 53).

kaitsealase kokkuleppe ja kollektiivlepingu ülesannete täitmise jälgimises, ohutustehnikaalase instruktuaži läiviimise ja selle vastavuse, töötajate erirõivaste ja individuaalkaitsevarustusega varustamise vastavuse, elutarbeliste ruumide jne. vastavuse kontrollimises; ametiühingukomitee ja tootmisnõupidamisel töökaitsealaste tööde alal administratiivtöötajate aruannete kuulamises ja arutamises, vajaduse korral vastavate kõrgemalseisvate organite ees taotluste esitamises juhtivate töötajate poolt töökaitse seadusandluse rikkumise puhul nende tegevusse vahelesegamise või nende karistamise kohta jne.

Ametiühingu kohalikus komitees arendatakse kogu töökaitsealast tegevust ametiühingukomitee töökaitsekomisjoni ja ühiskondlike töökaitseinspektorite poolt.

Ametiühingu kohaliku komitee t ö ö k a i t s e k o m i s j o n moodustatakse ettevõttes või asutuses tööseadusandluse ning töötervishoiu ja ohutustehnika eeskirjade täitmise järelevalveks. Komisjonide tegevuse aluseks on ÜAÜKN-i presiidiumi poolt 8. veebruarist 1954. a. ning koolide osas Hariduse, Kõrgemate Koolide ja Teaduslike Asutuste Töötajate Ametiühingu Keskkomitee presiidiumi poolt 6. veebruarist 1962. a. kinnitatud töökaitsekomisjoni põhimäärus (1, lk. 261 ja 20, lk. 50). Ettevõtete ja asutuste töökaitsekomisjoni koosseis komplekteeritakse ametiühingu kohaliku komitee ja osakondade, tsehhide jne. komiteede (või büroode) liikmetest, ühiskondlikest töökaitseinspektoritest, tööeesrindlastest, insenerilis-tehnilistest töötajatest jne. kokku 3- kuni 21-liikmeline. Komisjoni esimeheks valitakse ametiühingu kohaliku komitee või osakonna- (tsehhil-) komitee (büroo) liige, kusjuures ta ei või olla administratsiooni hulka kuuluv töötaja. Töökaitsekomisjoni esimees on ühtlasi ka ettevõtte või asutuse või vastava allüksuse vanemaks ühiskondlikuks töökaitseinspektoriks. Erinevalt eeltoodust komplekteeritakse koolides ametiühingukomitee töökaitsekomisjon kooli ametiühingu liikmetest, lastevanemate komitee liikmetest ja baas- või seffettevõtte insenerilis-tehnilis-

test töötajatest 3 - 9-liikmeline.

Töökaitsekomisjonil on õigus igal ajal oma ettevõtte või asutuse või allüksuse mis tahes tööruumis või töökohal tutvuda töö- ja elutarbeliste tingimustega ning töökaitseesse puutuvate dokumentidega. Komisjoni tähtsaks tööülesandeks on ühiskondlike töökaitseinspektorite töö ja nende töökogemuste vahetamise korraldamine. Komisjonil on oma ülesannete paremaks täitmiseks soovitatav moodustada töögrupid a) töötervis-
hoiu, b) ohutustehnika ja c) tööseadusandluse küsimuste alal.

Komisjon esitab töökaitsealaste puuduste likvideerimiseks administratsioonile ettepanekuid. Juhul kui administratsioon ettepanekule ei reageeri, esitatakse küsimus ametiühingu ettevõtte või asutuse kohalikule komiteele või ametiühingute nõukogu tehnilisele inspektorile läbivaatamiseks.

Pidev töökaitse eeskirjade täitmise kontroll allüksustes toimub ühiskondlike töökaitseinspektorite poolt.

Ü h i s k o n d l i k e t ö ö k a i t s e i n s -
p e k t o r i t e statuut loodi NSV Liidu RKN määrusega 30. juunist 1934. a. töökaitsealase seadusandluse täitmise kontrolli tugevdamise eesmärgil. Ühiskondlike töökaitseinspektorite põhimääruse¹ kohaselt on nende ülesandeks a) kõigis allüksuse ruumides ja töökohtadel ning elutarbelistes ruumides töökaitsealase kontrolli läbiviimine mis tahes ajal; b) töökaitset käsitleva seadusandlusega ja valitsusorganite määruste ning korraldustega kehtestatud töökaitsealaste õigusnormide, kollektiivlepingu või töökaitsekokkuleppe ja töö eisekorra eeskirjade täitmise järelevalve läbiviimine; c) töökaitse- ja ohutustehnikaalaste ülesannete kavandamisele ja projekteerimisele kaasatõõtamine vastavas allüksuses; d) kooskõlastatult ametiühingute nõukogu tehnilise inspektoriga või selle kaudu administratsioonile töökaitse- ja ohutustehnikaalaste puuduste likvideerimiseks ettekirjutuste tegemine; e) töökaitse seadusandluse rikkumise puhul admi-

¹ Ühiskondlike töökaitseinspektorite põhimäärus on kinnitatud ÜAÜKN-i presiidiumi poolt 2. jaanuarist 1944.a. (1, lk. 262).

nistratiivtöötajate poolt nende seaduses ettenähtud korras vastutusele võtmiseks esitamine kooskõlastatult ametiühingu- te nõukogu tehnilise inspektoriga.

Ühiskondliku töökaitseinspektori ülesandeks on nõuda vastava allüksuse juhatajalt töökaitse ja ohutustehnika ning töötervishoiu eeskirjade rikkumise juhtude likvideerimist. Vajaduse korral, kui viimane ühiskondliku töökaitseinspektori nõudmistele ei reageeri, teatab ta sellest vanemale ühiskondlikule töökaitseinspektorile, viimane aga esitab vajaduse korral küsimuse ametiühingu kohalikule komiteele. Ametiühingu käitis- või kohaliku komitee põhimääruse punkt 9. kohaselt on komitee poolt administratsioonile esitatud töökaitse seadusandluse rikkumise likvideerimise nõue administratsioonile kohustuslik.

Ühiskondlikud töökaitseinspektorid valitakse ametiühingu liikmete hulgast ettevõtte või asutuse ametiühinguorganisatsiooni üldkoosolekul või rühmakoosolekutel aruandeperioodiks. Seejuures neid töötajaid, kellel lasub töökaitse olukorra eest vastutus administratiivliinis, ühiskondlikeks töökaitseinspektoriteks valida ei ole lubatud.

Ühiskondlik töökaitseinspektor esitab oma tööst aruandeid ametiühingu rühma või ettevõtte (asutuse) ametiühinguorganisatsiooni üldkoosolekul. Nende töö pidev juhtimine toimub vanema töökaitseinspektori, s.o. ettevõtte (asutuse) või vasta- va allüksuse ametiühingukomitee (-büroo) töökaitsekomisjoni esimehe poolt.

Praktikas on laialt levinud, et ühiskondlik töökaitseinspektor vormistab oma ettepanekud vastavasse ettepanekute žurnaali, märkides sellesse ka puuduse likvideerimise tähtsaja. Žurnaal hoitakse administratiivüksuse juhataja juures või ühiskondliku töökaitseinspektori käes. Ametiühingu kohalik komitee on töökaitsekomisjoni kaudu kohustatud süstemaatiliselt kontrollima nende žurnaalide varal ühiskondlike töökaitseinspektorite ettepanekute täitmise käiku.

Ülalkäsitletud, eelkõige tööstusettevõtete ühiskondlike töökaitseinspektorite tööd käsitleva põhimääruse kõrval on

kehtestatud vastavalt töö spetsiifikale kolhooside ja haridussüsteemi ning kõrgemate koolide ühiskondlike töökaitseinspektorite põhimäärused (1, lk. 263; 22, lk. 54 ja 57).

Ametiühinguorganid lähtuvad töökaitse järelevalve korraldamisel NLKP Keskkomitee 1957. aasta detsembripleenumi otsusest,¹ milles rõhutatakse vajadust tösta ettevõtete juhtivate töötajate vastutust töökaitse ja ohutustehnika alal ning tööseadusandluse täpse ja kõrvalekaldumatu täitmise eest. Pleenumi otsuses nõutakse ametiühingutelt, a) et nad kasutaksid täiel määral õigust tööseadusandluse täitmise alal riikliku järelevalve ja b) töökaitse seisukorra üle ühiskondliku kontrolli teostamiseks.

III. Riiklikud inspeksioonid.

Spetsiaalsete alade töökaitse järelevalvega tegelevateks inspeksioonideks on riiklik tehniline ja maejärelevalve, sanitaar-, tuletõrje- ja autoinspeksioon.

Eesti NSV Riiklikul Tehnilisel ja Maejärelevalve Inspeksioonil lasub 1960. aastast kehtiva põhimääruse² kohaselt mae- ja maapõuevarade eksploateerimise ning katla- ja gaasi-järelevalve korraldamine. Tema ülesandeks on kontrollida a) töötamise ohutuse tagamist mäetööstuse ettevõtte ning geoloogiliste uurimistöde ekspeditsioonidel, b) lõhkamistöde ohutuse tagamist mäetööstuse geoloogilistel uurimistödel jne., c) ohutusnõuete täitmist maardlate eksploateerimisel, d) aurukatelde, surveahutite, auru- ja kuumaveetorustikkude ning tösteseadmete valmistamise ja

¹ NLKP Keskkomitee otsus "NSV Liidu Ametiühingute tööst" vastu võetud 17. detsembril 1957. a.

² Eesti NSV MN määrusega 8. aprillist 1960. a. nr. 132 kinnitatud Eesti NSV MN juures asuva Riikliku Tehnilise ja Maejärelevalve Inspeksiooni (ühendatult - Eesti NSV Riiklik Tehniline ja Maejärelevalve Inspeksioon) põhimäärus (ENSV MN määruste ja korralduste kogu, 1960. a., nr. 3, art. 10).

ekspluaterimise eeskirjade täitmist, e) gaasiseadmete ehitus- ja montaažitööde ning gaasijuhtmete rajamise ja ekspluaterimise¹ ohutust tagavatest tehnilistest tingimustest ja normidest kinnipidamist. Inspektsiooni ülesandeid kohtadel täidavad inspektorid ja rajoonide mäetehnilised inspektorid.

S a n i t a a r j ä r e l e v a l v e toimub meil Üleliidulise Riikliku Sanitaarinspektsiooni ja NSV Liidu Sanitaar-epideemiatorjeteenistuse poolt. Üleliiduline Riiklik Sanitaarinspektsioon² kerraldab ennetavat sanitaarset järelevalvet kogu NSV Liidu territooriumil, a) kontrollides kaitseabinõude rakendamist õhu, pinnase ja veekogude tööstus- ja majandusjäätmete ning roiskvetega risustamise vastu; b) teostades järelevalvet sanitaar-hügieeniliste normide ja eeskirjade täitmise üle tööstusettevõtte projektteerimisel, ehitamisel ja rekonstrueerimisel; kuurortide ja teiste objektide kommunaal- ja hüdrotehniliste ehituste projektteerimisel, ehitamisel ja rekonstrueerimisel jne; c) kontrollides uute riiklike standardite ja tehniliste tingimuste vastavust sanitaar-hügieenilistele normidele ja nõuetele toiduproduktide ja tööstustoodete osas, mille ebakvaliteetsus võib rikkuda elanikkonna tervist. Sanitaarinspektsioon täidab oma ülesandeid NSV Liidu ja liiduvabariikide tervishoiu ministeeriumide süsteemis tegutsevate NSV Liidu Sanitaar-epideemiatorjeteenistuse³ organite: NSV Liidu Tervishoiu ministeeriumi Sanitaar-epidemioloogia Peavalitsuse ja liiduvabariikide sanitaar-epidemioloogia valitsuste ning sanitaar-epidemioloogiajaamade kaudu.

Sanitaar-epidemioloogia Peavalitsuse ning valitsuste juhatajad, s.o. peasanitaararstid on ühtlasi NSV Liidu ja liiduvabariikide peasanitaarinspektoriteks. Vastavalt sellele on Eesti NSV Tervishoiu Ministeeriumi Sanitaar-epide-

¹ NSV Liidu MN juures asuva Gaasitööstuse Peavalitsusele alluvate magistraalgaasijuhtmete järelevalve ei kuulu Tehnilise ja Mäejärelevalve Inspektsiooni kontrolli alla.

² Üleliidulise Riikliku Sanitaarinspektsiooni põhimäärus on kinnitatud NSVL MN määrusega 21. novembrist 1949.a. (17, lk. 465).

³ NSVL Sanitaar-epideemiatorjeteenistuse põhimäärus on kinnitatud NSVL MN poolt 23. jaanuarist 1951.a. (17, lk. 465).

mioloogia valitsuse juhataja, s.o. peasanitaararst vabariigi peasanitaarinspektoriks.

Sanitaar-epideemiatõrjeteenistuse ülesannetesse kuulub kontroll sanitaar-epideemiatõrje alal kehtestatud normide ja eeskirjade täitmise üle ettevõtete, asutuste ning kodanike poolt; järelevalve kõigi riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike ettevõtete ning asutuste, kõigi objektide sanitaarse seisundi üle; elanikkonna ja asulate sanitaarolukorra tundmaõppimine ning infektsiooniliste, kutse- ja teiste haiguste vastu profülaktika-abinõude rakendamine jne.

Linnades, rajoonides ja suurtes tööstuskeskustes täidavad peasanitaarinspektorite ülesandeid sanitaar-epidemioloogiajaamade peaarstid. Sanitaararstid alluvad oma tegevuses eelmärgitud peaarstidele, kes kinnitavad ka nende kontrollretkede aruanded.

T u l e t õ r j e i n s p e k t s i o o n on Eesti NSV Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeeriumi Tuletõrjevalitsuse organiks. Tema ülesandeks on töökeskkondade tuleohutuse ja riikliku, kooperatiivse ning isikliku vara tuleohutuse tagamiseks ettenähtud profülaktika-abinõude ellurakendamise järelevalve.

A u t o i n s p e k t s i o o n on samuti Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeeriumi organ. Tema ülesandeks on liiklusvahendite töökindluse ja liikluseeskirjade täitmise igakülgne kontrollimine eesmärgiga vältida õnnetusjuhtumeid liikluses.

Riiklik järelevalve kogu seadusandluse täitmise üle toimub meil NSV Liidu prokuratuuriorganite poolt. Prokuröri järelevalve korraldamine kogu NSV Liidus lasub NSVL Peaprokuröri ja prokuratuuri teistel organitel.¹

¹ NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 24. maist 1955. a. kinnitatud "Prokuröri järelevalve põhimaarus" (NSVL Ülemnõukogu Teataja 1955. a., nr. 9, art. 222).

IV. Töökaitse ühiskondlikud ülevaatused.

Töökaitsealaste puuduste väljaselgitamine ettevõtetes ja asutustes ning seoses sellega ka töökaitse olukorra kontroll (ühe vormina) toimub töökaitse ühiskondlike ülevaatusete abil. Need organiseeritakse ettevõtetes ja asutustes ametiühingukomitee poolt. Ühiskondlike ülevaatusete läbiviimiseks moodustatakse kahejärguline komisjonide süsteem - ettevõtte või asutuse töökaitse ühiskondliku ülevaatusese peakomisjon ja osakondades, tsehhides, töökodades jne. ühiskondlikku ülevaatuset läbiviivad komisjonid. Komisjonid komplekteeritakse ettevõtte või asutuse ühiskondlike organisatsioonide ja administratsiooni esindajaist, kusjuures peakomisjoni juhtimine toimub ametiühingu kohaliku komitee esimehe ja allüksuste komisjonide osas allüksuse ametiühingukomitee (-büroo) esimehe poolt. Ülevaataste läbiviimisel lähtutakse töökaitse ja töötervishoiu ning ohutustehnika eeskirjade nõuetest ja ametkonna kohta kehtestatud töökaitsekokkuleppesse võtmisele kuuluvate abinõude nomenklatuurist. Ühiskondliku ülevaatusete tulemuste kohta koostatakse aktid, mis esitatakse administratsioonile puuduste kõrvaldamiseks. Nende aktide materjalid kasutatakse ka järgmisele kalendriaastale töökaitsekokkuleppe koostamisel.

VASTUTUS TÖÖKAITSE EESKIRJADE RIKKUMISE EEST.

Ohutute töötamistingimuste kindlustamiseks on nõukogude seadusandluses ette nähtud administratiiv- ja insenerilis-tehnilise personali hulka kuuluvate töötajate vastutus töökaitse nõuete rikkumise juhtude eest, mis toimusid nende süü läbi. NLKP Keskkomitee 1957. a. detsembripleenum juhtis tähelepanu vajadusele võtta vastutusele neid juhtivaid töö-

tajaid, kes ei täida nendele kollektiivlepingus ettenähtud kohustusi ja kes süstemaatiliselt rikuvad tööseadusandlust. Seejuures tööliste hooletusest tingitud tööõnnetus ei vabasta vastavat ametiisikut vastutusest, kuna tema vastutab töötaja instrueerimise eest ning peab tagama seoses pideva järelevalvega ohutud töötamistingimused kõigil temale allutatud töökohtadel.

Töökaitse eeskirjade rikkumise eest võetakse administratiivtöötajad vastutusele a) distsiplinaarkorras, b) administratiiv- või c) kriminaalkorras.

Peale selle rakendatakse töökaitse eeskirju rikkuvate tööliste ning teenistujate suhtes ka meil laialt levinud ühiskondliku mõjutamise vahendeid.

1. Ü h i s k o n d l i k m ö j u t a m i n e .

Ühiskondliku mõjutamise võimalusi on palju. Kasutatakse süüasja arutamist ametiühingu kohaliku komitee koosolekul, küsimus esitatakse seina- või ajalehes jne. Tõhusaks ühiskondliku mõjutamise vahendiks on süüasja läbiarutamine seltsimeheliku kohtu poolt. Eesti NSV Ülemnõukogu seadusega 26. detsembrist 1961. a. kinnitatud seltsimehelike kohtute põhimääruse (3) kohaselt kuulub seltsimeheliku kohtu kompetentsi töödistsipliini rikkumise, töökaitse, ohutustehnika, töötervishoiu või tuleohutuse eeskirjade ja juhendite rikkumise arutlemine.

Seltsimehelik kohus juhindub asja arutamisel ühiskondlikust kohusetundest, kehtivast seadusandlusest ja seltsimeheliku kohtu põhimäärusest. Süüdlase suhtes võidakse seejuures rakendada mõjutusvahendina a) kannatanu või kollektiivi eesavaliku vabandamise kohustust; b) seltsimeheliku hoiatuse tegemist; c) ühiskondliku laitude avaldamist; d) raskemal juhul ühiskondliku laitude avaldamist koos selle ajakirjanduses avaldamisega; e) kuni 10 rbl. rahatrahvi määramist juhul, kui üleastumine ei ole seotud töödistsipliini rikkumisega; f) töödistsipliini rikkumise korral ettevõtte või asutuse

administratsioonile ettepaneku esitamist süüdlase üleviimiseks vähem tasuvale tööle või madalamale ametikohale kuni 3 kuuks. Seltsimehelik kohus võib juhul, kui süüdlane puhtsüdamlikult oma süüd kahetseb ja vabandab avalikult kannatanu või kollektiivi ees, piirduda ainult asja avaliku arutusega, rakendamata ühiskondliku mõjutamise vahendeid.

Juhul, kui seltsimehelik kohus asja läbivaatamisel veendub asjaosalise administratiiv- või kriminaalvastutusele võtmise vajaduses, teeb ta otsuse materjalide üleandmise kohta vastavatele organitele.

2. D i s t s i p l i n a a r v a s t u t u s .

Distsiplinaarkaristus määratakse ettevõtete ja asutuste töö sisekorra tüüpeeskirjade (12. jaanuarist 1957) punkt 22. alusel. Seda karistusvormi rakendatakse töökaitsenormide ja ohutustehnika ning töötervishoiu eeskirjade rikkumiste kergematel juhtudel. Karistus seisneb käskkirjaga märkuse, noomituse või valju noomituse avaldamises või asjaosalise tähtajaliselt (kuni 3 kuuks) vähem tasuvale tööle või madalamale ametikohale viimises. Karistuse määramise eel peab asjaosaliselt nõudma seletuse. Distsiplinaarkaristuse määramise kohta antud käskkiri tehakse teatavaks karistatule ja kogu ettevõtte või asutuse töötajaskonnale. Kui aasta vältel, arvates distsiplinaarkaristuse andmisest, ei ole vastavat isikut uue distsiplinaarkaristusega karistatud, siis loetakse see karistus olematuks.

3. A d m i n i s t r a t i i v v a s t u t u s .

Administratiivkaristust võidakse kohaldada vastava rahatrahvi näol Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1962. a. 7. veebruari seadluse¹ alusel. Administratiivkaristus võidak-

¹ NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse 21. juunist 1961. a. "Administratiivkorras määratavate rahatrahvide kohaldamise edasisest piiramisest" alusel Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi poolt 7. veebruarist 1962. a. antud samanimeline seadlus (Eesti NSV Ülemnõukogu Teataja nr. 6, 9. veebruarist 1962. a., lk. 180 - 196).

se määrata ohutustehnika ja töökaitse eeskirjade, sanitaar-epidemioloogiatõrje ja sanitaar-hügieeni eeskirjade, õhu, pinnase, maapõuevarade, metsade ja veeressursside kaitse eeskirjade, tuleohutuse eeskirjade jne. rikkumise eest. Rahatrahve määratakse eeskirjade rikkumise puhul ametiisikutele, kodanikele ja nendele isikutele, kes oma teenistuskohuste täitmise korras oleksid pidanud tarvitusele võtma abinõusid kehtivate eeskirjade õigeaegseks täitmiseks. (Asutustele, ettevõtetele ja organisatsioonidele administratiivkaristuse määramine on tühistatud.) Rahatrahvi suurus kodanikele on kuni 10 rbl. ja ametiisikutele kuni 50 rbl. Neid määrasid võidakse vastutuse tugevdamise erilise vajaduse korral vabariigis seadusandlikus korras suurendada vastavalt kuni 50 ja 100 rbl-ni.

Rahatrahve määravad rajoonide ja linnade TSN täitevkomiteede juures asuvad administratiivkomisjonid ja kindlaks määratud juhtudel vastavad riiklikud organid ning ametiisikud. ametiühingute nõukogu tehnilistel inspektoritel on õigus rahatrahve määrata ohutustehnika ja töökaitse eeskirjade rikkumise eest; riikliku sanitaarinspeksiooni organitel sanitaar-hügieeni ja sanitaar-epideemiatoorje eeskirjade rikkumise eest; riikliku tuletõrje järelevalve organitel tuleohutuse eeskirjade rikkumise eest; metsamajanduse organitel metsades tuleohutuse eeskirjade rikkumise eest; raudteetranspordi, mere-, jõe- ja õhulaevastiku organitel teiste kindlaks määratud juhtude kõrval ka transpordi alal tuleohutuse ja sanitaareeskirjade rikkumise eest jne. Nimetatud organid võivad materjalid õiguserikkujate kohta rahatrahvi määramiseks üle anda ka administratiivkomisjonidele.

Rahatrahvi ei või määrata hiljem kui 1 kuu jooksul arvates eeskirjade rikkumise päevast. Kui administratiivkorras määratud rahatrahvi ei tasuta 15 päeva jooksul, siis nõutakse see sisse trahvitu töötasust või kohtutäituri kaudu tema varast. Kodanikul, samuti ametiisikul, keda on administratiivkorras rahatrahviga karistatud, on õigus 10 päeva jooksul arvates trahvimääruse kättesaamise päevast edasi kaevata rajooni või linna rahvakohtule.

4. K r i m i n a a l v a s t u t u s .

Kriminaalvastutust rakendatakse töökaitse-alase seadus- andluse k u r i t e g e l i k u rikkumise korral Eesti NSV kriminaalkoodeksi § 135 (2, lk. 60) alusel. Selle järgi võetakse vastutusele ainult administratiiv- ja insenerilis- tehnilise personali hulka kuuluvaid töötajaid - majandusala juhte, peainsenere, allüksuste juhatajaid, meistreid jt. ning ka otsesest tööst vabastatud brigadire ja vanemtöölisi. Karistus määratakse ametiisikuile teadlikult ohutustehnika, töötervishoiu või tööseadlusandluse sätete rikkumise ja insenerilis-tehniliste töötajate osas ka ettevaatamatuse (Kr K § 9) juhtudel, kui need asjaolud põhjustasid ohu töötaja elule või tervisele. Karistustena on ette nähtud vabadusekaotus kuni ühe aastani või paranduslik töö samaks tähtjaks või teatud ametikohtadel töötamise või tegevusalal tegutsemise õiguse äravõtmine kuni kaheks aastaks. Raske tagajärjega kuriteo puhul on karistuseks vabadusekaotus kuni nelja aastani või paranduslikud tööd kuni ühe aastani. Eelleotletud karistusi rakendatakse, kui kuriteole eelnenud aasta keskel oli süüdlase suhtes samasuguse õigusnormi rikkumise eest kohaldatud ühiskondliku mõjutamise vahend, distsiplinaar- või administratiivkaristus.

Tööliste osas võidakse rakendada kohtulikku karistust ohutustehnika eeskirjade kuritegeliku rikkumise puhul, kui see kutsus esile tööõnnetuse teise töölise või teenistuja- ga. Sel puhul rakendatakse kriminaalkoodeksi paragrahvi, mis käsitleb isiku vastu suunatud kuritegu (ENSV Kr K §-d 105 ja 107) või kehalise vigastuse tekitamist ettevaatamatuse tõttu (ENSV Kr K § 111). Sel juhul kannab vastutust ka see ameti- isik, kellel lasub töölise ohutustehnika-alase instrueeri- mise ülesanne.

Ohutustehnika eeskirjade kuritegeliku rikkumise puhul plahvatusohtlikes tsehhides ja osakondades ning samuti söe- ja põlevkivikaevandustes ning ehitustöödel võetakse süüdlane kohtulikule vastutusele ENSV Kr K § 206 alusel. Seejuures

raske tagajärje puhul langeb süüdlane karistuse alla, olene- mata tema töökohast ja tööülesandest. Kriminaalvastutust kan- navad sel juhul nii administratiiv- ja tehnilised töötajad kui ka tööliselised.

Töökaitse seadusandluse ja kollektiivlepingu ning töö- kaitsekokkuleppe rikkumise eest kriminaalvastutusele võtmine võib toimuda ainult prokuratuuri kaudu. Kui ametiühingute nõukogu tehniline inspektor leiab, et süüdi olev administra- tiivtöötaja tuleb võtta kriminaalvastutusele, peab ta asja kohta kogutud materjali koos omapoolse arvamusega suunama prokuratuurile. Prokurör võib algatada kriminaalasja, võib sellest keelduda või võib anda tehnilisele inspektorile ma- terjalid tagasi täiendavate andmete kogumise ülesandega.

Kõigist avariilistest ja grupilistest ning surmaga lõp- penud tööõnnetustest (olenemata vastutusele võtmise küsimu- sest) on administratsioon kohustatud teatama prokurörile.

Süsteemaatiliselt töökaitse seadusandlust rikkuva admi- nistratiivtöötaja vastutusele võtmises lasub initsiatiiv enamikul juhtudel ametiühinguorganisatsioonil. Ametiühingu kohaliku komitee põhimääruse punkt 14-ga on antud komiteele õigus nõuda vastavalt organilt või juhtivalt ametiisikult (ettevõtte või asutuse direktorilt, rahvamajanduse nõukogult, ametiühingute nõukogu presiidiumilt või tehniliselt inspekto- rilt, prokurörilt jne.) nende juhtivate töötajate, kes ei täida kollektiivlepingu ja töökaitsekokkuleppe kohustusi, il- mutavad bürokraatismi, rikuvad tööseadusandlust jne., mõjuta- mist või karistamist.

Ametiühingute nõukogu põhimäärus annab nõukogule õiguse esitada vastavatele organitele vastutusele võtmiseks või val- landamiseks süsteemaatiliselt tööseadusandluse ja ohutustehni- ka ning töötervishoiu norme ja eeskirju rikkuvaid ning töölis- te ja teenistujate töö- ning eluolustikulistesse tingimustes- se hoolimatult suhtuvaid majandusala töötajaid ja teisi ame- tiisikuid (17, lk. 107).

Peale selle on ametiühingute rajooni ja kõrgematel orga- nitel õigus nõuda bürokraatlikult töökaitse küsimustesse suh-

tuva ja süstemaatiliselt tööseadusandlust rikkuva, ükskõik missugusel töökohal töötaja vallandamist.

Isikute eelmärgitud vastutusele võtmise mooduste kõrval rakendatakse ka ettevõtte ja asutuse suhtes materiaalselt vastutust. See kohaldatakse töövigastuste ja kutsehaiguste puhul, kui need on tingitud administratsioonipoolsest töökaitse eeskirjade rikkumisest. Sel juhul on administratsioon kohustatud ametiühingu- ja sotsiaalkindlustuse organitele üle kandma kannatanule või surma juhul tema perekonnale sotsiaalkindlustuse korras toetusteks ja pensioniks väljamaksmisele kuuluvad summad. Kui töövigastuse või kutsehaiguse tõttu kannatanu ei saa sotsiaalkindlustustoetust või invaliidsuse korral töötasu täies vastavuses tema endisele töötasule, siis on ettevõtte või asutus kohustatud maksma kannatanule sotsiaalkindlustuse organite kaudu puudujääva vahe raha ning maksma ka teised tervisekahjustusega seotud kulud.

Ettevõttel ja asutusel on õigus regresshagi korras nõuda tootmisega seotud õnnetusjuhtumitest tingitud haigustoetused sisse ametiisikult, kelle süü läbi tekkis töötajal tervisekahjustus. See on üheks vahendiks, mille abil mõjutatakse administratiiv- ja insenerilis-tehnilisi töötajaid tagama kõigile töötajatele normaalseid töökaitsealaseid tingimusi vastavalt seadusandluse nõuetele.

Tööõnnetuse juurdlemise akti vorm.

Vorm N-1.

A K T NR.

tööõnnetuse kohta

(koostatakse kolmes eksemplaris).

1. Ettevõtte või asutuse nimetus
 2. Ettevõtte või asutuse aadress
 3. Rahvamajandusharu
 4. Kannatanu perekonna-, ees- ja isanimi
.
 5. Mees, naine (alla kriipsutada)
 6. Vanus
 7. Elukutse (ametikoht).
 8. Allüksus (osakond, tsehh, kateeder, töökoda, laboratoorium jm.), kus kannatanu alaliselt töötab
 9. Tööõnnetuse koht.
 10. Allüksuse või tööliõigu juhataja nimi, kelle alluvuses töötab kannatadasaanu (nimi ja initsiaalid)
 11. Kannatanu tööstaaž
 - a) antud kutsealal
 - b) antud allüksuses
 12. Kas kannatanu on ohutustehnikas instrueeritud või läbinud õppuse (näidata ära, millise ja millal)
.
 13. Tööõnnetus toimus kell kuupäeval
..... kuul 196 ... aastal.
 14. Tööõnnetuse asjaolude ja põhjuste üksikasjaline kirjeldus ning allüksuse administratsiooni poolt tarvitusele võetud abinõud nende kõrvaldamiseks
.
- Akt on koostatud kell kuupäeval
..... kuul 196.... aastal.
- Allüksuse või tööliõigu juhataja(allkiri)
Ühiskondlik vanemtöökaitseinspektor(allkiri)

15. Abinõude loetelu tööõnnetuste kõrvaldamiseks:

Jrk. nr.	Abinõude nimetused	Täitmise tähtaeg	Täitja

Peainsener

(allkiri)

16. Tööõnnetuse lõpptagajärg (näidata: asus tööle, määratud invaliidsus, lõppes surmaga)

Diagnoos haiguslehe järgi	Töölt vabastatud		Töövõimetus- päevade arv
	kuupäe- vast	kuupäe- vani	

Allüksuse või tööloigu
juhataja

.....
(allkiri)

Tööõnnetuste arvelevõtmise statistilise aruande vorm.

Vorm nr. 7-T.

Kinnitatud NSV Liidu Statistika Keskvalitsuse poolt 2.okt. 1957. a. nr. 630.

Poolaasta aruanne saadetakse posti teel I poolaasta kohta 10. juulil, aasta kohta 10. jaanuaril:

- 1) Statistika Keskvalitsusele ja RMN ettevõttes ka kohalikule statistikavalitsusele,
- 2) kõrgemalseisvale organisatsioonile.

Ettevõtte, sovhoosi, ehituse nimetus
 Trust, kombinaat, valitsus

 Ettevõtte (organisatsiooni) aadress

A r u a n n e

tööõnnetuste tagajärjel kannatanute kohta:
 196... aastal.

Töötajate keskmine (nimestikuline) arv	1	
Tööõnnetuste tagajärjel kannatada saanute arv aruandeperioodil	surmaga lõppenud	2
	üle kolme päeva kestnud töövõimetusega	3
Töövõimetuse inimtööpäevade üldarv kõigil tööõnnetuste tagajärjel kannatanutel (välja arvatud surnud), kelle ajutine töövõimetus lõppes aruandeperioodil		4

Direktor (Juhataja)
 (allkiri)

Ametiühingu käitis- või kohaliku komitee esimees
 (allkiri)

" " 196...a.

Ohutustehnika- ja tervishoiualase instrueerimise
kontrollkaardi vorm

(täidetakse töötaja töölevõtmisel).

1. Töökoha (allüksuse) nimetus
(osakond, tsehh, kateeder, laboratoorium, töökoda jne.)
 2. Töötaja perekonna-, ees- ja isanimi
 3. Töökoha ja tööala nimetus, millele vormistatakse
.....
- I. Sissejuhatav instruktaaz teostatud
"..." 196...a.

Instrueeritu
(allkiri)

Instrueerija
(allkiri)
(peainsener, tehniline juhataja või
ohutustehnika insener (alla kriipsu-
tada))

II. Instruktaaz töötamiskohal (töölevõtmisel)

Instruktaaz ja ohutute töömeetodite väljaõpe teostatud;
väljaõpe saadud "....." 196...a.

Instrueeritu allkiri:

Instrueerija allkiri:
(töökoha nimetus)

III. Otsus:

Lubada töölevõetu iseseisvalt tööle.

Allüksuse (osakonna, tsehhi, laboratooriumi, töökoja
jne.) juhataja

(allkiri)

L i s a 4 .

Ohutustehnika- ja t otervishoiualase sisse-
juhatava instrueerimise  urnaali orienteeriv

vorm

(Eesti NSV RMN s usteemis).

Instrueeri- mise jrk. nr.	Instrueeri- tava perekon- na-, ees- ja isanimi	Kutseala nimetus	Allikuse või toot- misloigu nimetus	Instruee- rimise kuupäev

L i s a 5 .

Ohutustehnika- ja t otervishoiualase sisse-
juhatava instrueerimise  urnaali vorm
(asutuste, koolide, instituutide jne. jaoks).

Jrk. nr.	Instrueeritava pe- rekonna-, ees- ja isanimi	Instrueeri- mise kuu- päev	Instrueeri- tava all- kiri	Instruee- rija all- kiri

Töötamiskohal teostatava ohutustehnika- ja tervishoiualase
instrueerimise žurnaali vorm¹.

Jrk. nr.	Instrueeritava perekonna-, ees- ja isanimi	Elukutse (töökala)	Instrueerimise		Instruktaazi sisu (teema) või kordamise jrk. nr.	Instrueeri- ja all- initsi- aali- kiri		Instrueeritava allkiri
			kuu- päev	kestus tundides		nimi ja initsi- aali- kiri	kiri	

¹ Soovitatav iga töötaja jaoks avada žurnaalis eri lehekülge, mis vähendab tööd sissekan-
nete osas kordusinstrueerimistel.

L i s a 7 .

Töökaitsealase kokkuleppe vorm.

Töökaitsealane kokkulepe

196... aastale.

196... a. " " koostasid allakirjutanud.....
 direktor (juhataja, rektor
 (ettevõtte või asutuse nimetus)
 jm.) ja sama ettevõtte (asutu-
 (perekonna-, ees- ja isanimi)
 se) ametiühingukomitee esimees
 (perekonna-, ees- ja isanimi)
 käesoleva kokkuleppe selles, et
 (ettevõtte, asutus)
 kohustub 196... aasta vältel täitma allloetletud ohutustehni-
 ka- ja töötervishoiualased tööd üldmaksumusega rbl.....

Jrk. nr.	Töö nimetus	Maksumus		Töö täitmise tähtaeg	Töö täitmise eest vastutaja
		Kapitaal- mahutuse arvel	Ekspluatat- sioonisumma- de arvel		
I	Ohutustehnika				
1					
2					
⋮					
II	Töötervishoid				
1					
2					
⋮					
III	Ventilatsioon				
1					
2					
IV	Elutarbelised abinõud				
1					
2					
⋮					
V	Töökaitse or- ganiseerimise ja propagan- da abinõud				

Üldvastutus kokkuleppe täitmise eest pannakse
 (perekonna-, ees-
 ja isanimi)

Direktor (juhataja, rektor) Ametiühingu käitis- või kohaliku
 (allkiri) komitee esimees
 (allkiri)

Lisa: Ametiühingu käitis- või kohaliku komitee koosoleku pro-
 tokoll töökaitsekokkuleppe arutamise kohta.

L i s a 8 .

Töökaitsealase kokkuleppe täitmise statistilise aruande vorm.

Vorm nr. 9-T

Kinnitatud NSVL SKV poolt 2. X 1957. a., nr. 630.

Aruanne saadetakse posti teel I poolaasta kohta 20. juulil, aasta kohta - 20. jaanuaril:

- 1) statistikavalitsusele (rahvamajanduse nõukogu ettevõtte ja ehitused, mis asuvad teise oblasti territooriumil, esitavad samuti statistikavalitsusele rahvamajanduse nõukogu asukoha järgi,
- 2) oma kõrgemalseisvale organisatsioonile.

Ettevõtte (organisatsioon)

Trust, kombinaat, valitsus

Rahvamajanduse nõukogu, ministeerium (keskasutus)

Ettevõtte (organisatsiooni) aadress

Ettevõtte aruanne vahendite kasutamise kohta töökaitseks

" " 196... a.

(tuh. rbl.)

Töökaitseabinõu nimetus	Rea nr. (šiffer)	Kulutused töökaitsele kõigist finantseerimise allikatest	
		assigneeritud aastaks	kulutatud aruan-deperioodil
Kokku.....	b 1		
sealhulgas:			
ohutustehnikale	2		
ventilatsioonile	3		
sanitaar-olustikuli-sele ehitusele	4		

Direktor (juhataja)

(alkiri)

Kätis- või kohaliku komitee esimees

(alkiri)

" " 196... a.

L i s a 9 .

Töökaitsealase kokkuleppe täitmise jooksva kontrollimise akti orienteeriv vorm.

A K T

töökaitsekokkuleppe täitmise kontrollimise kohta.

196... a. " " ametiühingu käitis- (või kohaliku) komitee esimees ja
 (perekonna-, ees- ja isanimi)
 peainsener
 (ettevõtte, asutuse nimetus) (perekonna-, ees- ja isanimi)
 teostasid kontrolli
 196... aastal sõlmitud töökaitsekokkuleppe täitmise kohta, kusjuures selgusid alltoodud tulemused:

Jrk. nr.	Töö nimetus töö- kaitse- kokku- leppes	Tööde täitmine	Osaliselt täidetud tööd				Tehtud tööde kvaliteedi ja efektiivsuse hinnang	Abinõude mittemittemise põhjused
			Maksumus kokkuleppe järgi		Tegelikud kulutused			
			Kapitaal- mahutuste arvel	Ekspluatatsioonide arvel	Kapitaal- mahutuste arvel	Ekspluatatsioonide arvel		

Kokku:

Ametiühingu käitis- (või kohaliku) komitee esimees

(alkiri)

Peainsener

(alkiri)

Lisa: Ettevõtte või asutuse pearaamatupidaja teatis tegelikest kulutustest töökaitsekokkuleppe järgi.

Kirjanduse loetelu.

1. "Ametiühinguaktivisti käsiraamat", ERK, Tln. 1961.
2. Eesti NSV kriminaalkoodeks, ERK, Tln. 1961.
3. Eesti NSV seltsimehelike kohtute põhimäärus, ERK, Tln. 1962.
4. Hruštšov, N.S., Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmist, Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressile, ERK, Tln. 1961.
5. Kikerpill, E., Töökaitse alused I, Tallinna Polütehniline Instituut, Tln. 1962.
6. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, ERK, Tln. 1961.
7. Ohutustehnika eeskirjad, Aurukatlad, survemahutid, tõsteseadmed; teine trükk, ERK, Tln. 1960.
8. Ohutustehnika eeskirjad, Ohutustehnika ja töötervishoid, Tööstusettevõtete elektriseadmed, ERK, Tln. 1958.
9. Ohutustehnika ja töötervishoid, Määruste kogu, Koostanud Paluver, N., RK Poliitiline Kirjandus, Tln. 1946.
10. Ohutustehnika ja töötervishoiu eeskirjad kolhoosidele, ERK, Tln. 1960.
11. Riiklike pensionide määramise ja väljamaksmise eeskirjad, Koostanud P. Loogus, ERK, Tln. 1960.
12. Tuleohutuse tüüpeeskirjad tööstusettevõtetele, ENSV Siseministeeriumi Tuletõrje Valitsus, 1956.
13. Tööstusettevõtete ja asulate ehitusliku projekteerimise tuleohutuse normid H-102-54, Tln. 1957., koos NSV Liidu MN Riikliku Ehituskomitee käskkirjaga nr. 187, 25. detsembrist 1958. a. kinnitatud muudatustega.
14. Александров, Н.Г., Астрахан, Е.И., Каринский, С.С., Ставцева, А.И., Законодательство о труде, Комментарий к законодательству о труде СССР и кодексу законов о труде РСФСР, Госсприздат, М. 1954.

15. Киселев, Я.Л., Законодательство об охране труда и технике безопасности, Госюриздат, М. 1960.
16. Краткий перечень средств индивидуальной защиты и предприятий-изготовителей, ВЦСПС Всесоюзный Центральный Научно-исследовательский Институт охраны труда (Москва), Профиздат, 1962.
17. Охрана труда и техника безопасности, Составители Я.Л.Киселев, В.Н. Чурин, Госюриздат, М. 1961.
18. Охрана труда (Сборник постановлений и правил), Профиздат, 1960.
19. Постановление Государственного Комитета Совета Министров СССР по вопросам труда и заработной платы от 29 августа 1959 г. № 629 "Об утверждении список производств, профессий, специальностей и работ на которых запрещается применение труда лиц, не достигших 18-летнего возраста, Бюро технической информации Совета Народного Хозяйства Эстонской ССР, Таллинн 1959.
20. Санитарные нормы проектирования промышленных предприятий Н-101-54, Переиздание с изменениями в действие с 1 января 1958 г., Госиздат литературы по строительству и архитектуре, М. 1958.
21. Сборник законодательных актов о труде (второе издание), Госюриздат, М. 1958.
22. Сборник материалов по вопросам охраны труда, Центральный комитет профсоюза работников просвещения высшей школы и научных учреждений, Отпечатано на ротопринтах в тип.Издава МГУ. 1962.
23. Сборник действующих правил по технике безопасности, т. 1, издание третье; Составители Долин, П.А., Хавин, Н.З. и шутов, И.Г., Госэнергоиздат, М.-Л. 1961.
24. Список производств, цехов, профессий и должностей с вредными условиями труда, работа в которых дает право на дополнительный отпуск и сокращенный рабочий день, Государственный комитет Совета Министров СССР по вопросам труда и заработной платы и президиум Всесоюзного Совета Профсоюзных Союзов, Госпланиздат, М. 1961.

L ü h e n d i d .

- AKK - arstlik konsultatsioonikomisjon
ATEK - arstlik tööekspertiisi komisjon
AÜKK - ametiühingu keskkomitee
AÜN - ametiühingute nõukogu
Kr K - kriminaalkodeks
MN - ministrite nõukogu
RK - rahvakomissariaat
RKN - rahvakomissaride nõukogu
RMN - rahvamajanduse nõukogu
TSN - töörahva saadikute nõukogu
TSK - täidesaatev komitee
Töö K - tööseaduste kodeks
Töö RK - töö rahvakomissariaat
ÜAÜKN - Üleliiduline Ametiühingute Kesknõukogu
KTK - kesktäitevkomitee

S i s u k o r d .

Eessõna	3
TÖÖKAITSE ÜLDKÜSIMUSED	6
I. Administratsiooni ja ametiühingu osa ja üles- anded töökaitstes	6
II. Tööõnnetused, töövigastused ja kutsehaigused.	11
1. Tööõnnetused	11
2. Kutsehaigused.	16
III. Tööõnnetuste juurdlemine ja arvelevõtmine	21
1. Tööõnnetuste juurdlemine	22
2. Tööõnnetuste arvelevõtmine	24
IV. Kutsehaiguste arvestamine	25
V. Ohutustehnika- ja tervishoiualane instru- eerimine	26
VI. Töökaitsealase propaganda vahendid.	29
TÖÖKAITSE SEADUSANDLUS	30
I. Üldküsimused	30
II. Töökaitsealane ennetav järelevalve	32
III. Tervist kahjustavate töötingimuste kõrvaldamine ja tööõnnetuste vältimine	33
1. Ohutustehnika ja tervishoiu eeskirjade liigid	34
2. Töökaitseabinõud eritingimustega tööde puhul.	36
3. Töötajate erirühmituste töökaitse.	38
4. Töökaitsealaste abinõude realiseerimine plaanilises korras	43
IV. Hügieenialased eriabinõud	46

V. Meditsiinilised läbivaatused	47
VI. Töö- ja puhkeaja režiim	49
1. Töö- ja puhkeaja vaheldus ööpäevas ja nädalas	49
2. Puhkused	51
VII. Sotsiaalkindlustusalased soodustused	52
TÖÖKAITSE JÄRELEVALVE	55
1. Töökaitse järelevalveorganite võrk	55
II. Töökaitse järelevalve organiseerimisest ametiühingute süsteemis	55
1. Ametiühingute nõukogu ja AÜN tehniline inspektsioon	55
2. Ametiühingu käitis- ja kohalik komitee; töökaitsekomisjon; ühiskondlikud töökaitseinspektorid	59
III. Riiklikud inspektsioonid	63
IV. Töökaitse ühiskondlikud ülevaatused	66
VASTUTUS TÖÖKAITSE EESKIRJADE RIKKUMISE EEST	66
1. Ühiskondlik mõjutamine	67
2. Distiplinaarvastutus	68
3. Administratiivvastutus	68
4. Kriminaalvastutus	70
L i s a d .	
1. Tööõnnetuse juurdlemise akti vorm	73
2. Tööõnnetuste arvelevõtmise statistilise aruande vorm	75
3. Ohutustehnika- ja tervishoiualase instrueerimise kontrollkaardi vorm	76
4. Ohutustehnika- ja tervishoiualase sissejuhatava instrueerimise žurnaali orienteeriv vorm	77
5. Ohutustehnika- ja tervishoiualase sissejuhatava instrueerimise žurnaali vorm	77
6. Töötamiskohal teostatava ohutustehnika- ja tervishoiualase instrueerimise žurnaali vorm	78

7. Töökaitsealase kokkuleppe vorm	79
8. Töökaitsealase kokkuleppe täitmise statistilise aruande vorm	80
9. Töökaitsealase kokkuleppe täitmise jooksva kontrollimise akti orienteeriv vorm	81
KIRJANDUSE LOETELU	82
LÜHENDID	84

Тартуский государственный университет
СССР, г. Тарту, ул. Бликооли, 18

Доцент В. Ритслайд

ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО ПО ОХРАНЕ ТРУДА

На эстонском языке

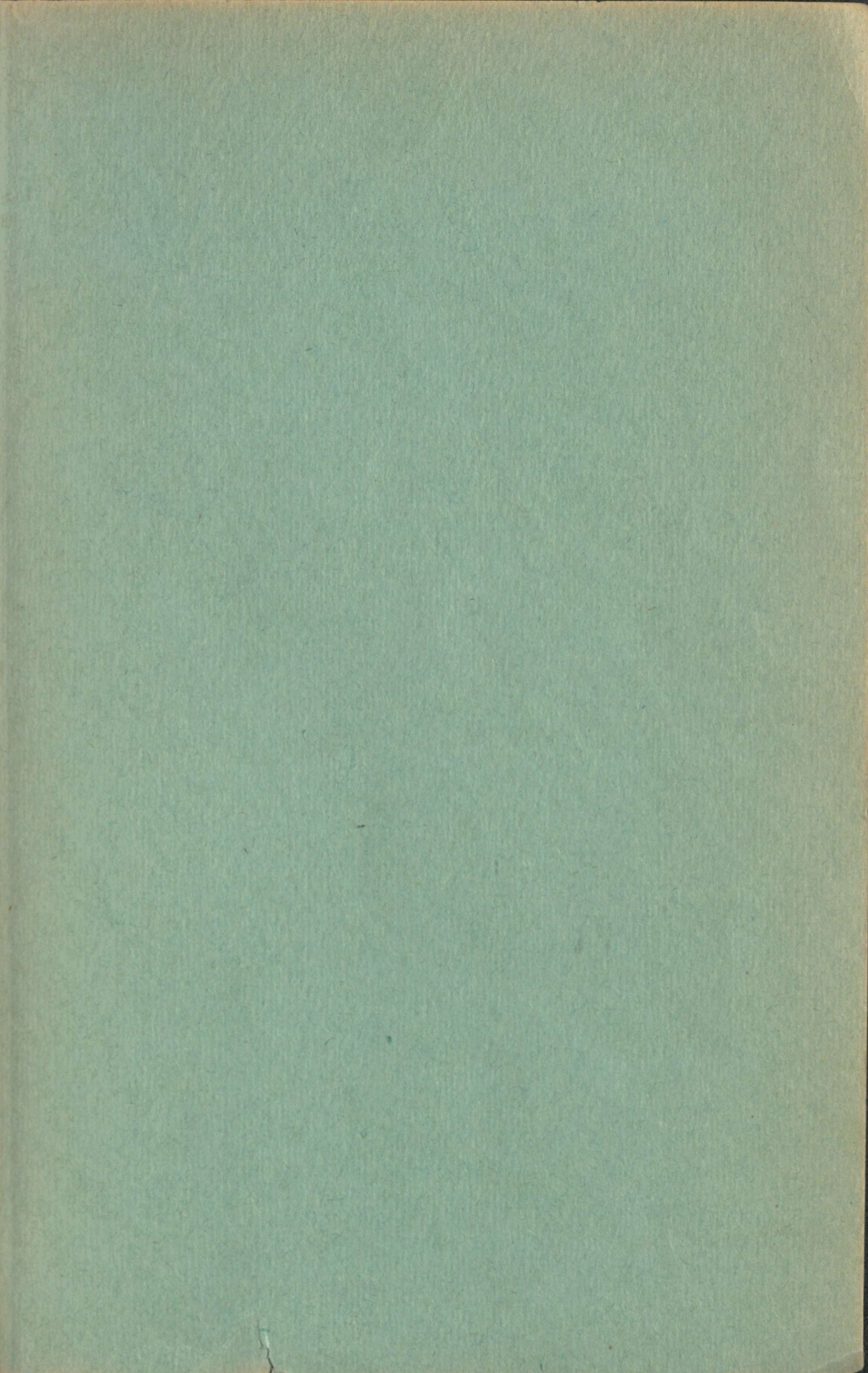
Vastutav toimetaja V. Pisuke

Korrektor A. Norberg

TRÜ rotaprint 1964. Trükipoognaid 5,5.
Arvestuspoognaid 4,37. Trükiarv 1200.
Paljundamiseks antud 12. II 64. MB 01919.

Tell. nr. 1272.

Hind 15 kop.

Hind 15 kop.

A

25 698¹¹¹

81 153

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00343812 6